

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra sociologie a andragogiky

Ester Savková

MUŽI BEZDOMOVCI VE VSETÍNĚ

HOMELESS MEN IN THE TOWN OF VSETÍN

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Kliment, PhD.
Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

vlastnoruční podpis

Ve Vsetíně dne 26. března 2010

Děkuji panu PhDr. Pavlu Klimentovi, Ph.D., vedoucímu mé práce z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, za jeho rady a připomínky k mé práci. Mé díky patří také panu Karlu Kubišovi, terénnímu pracovníkovi z občanského sdružení ELIM Vsetín, za jeho ochotu a čas při zprostředkování kontaktů s muži bezdomovci.

ANOTACE

Cílem mé bakalářské práce je sonda do problematiky mužů žijících zjevným bezdomovectvím ve Vsetíně a deskripce nabídky služeb určených těmto mužům na území města.

V teoretické části se věnuji problematice bezdomovectví z hlediska vymezení základních pojmů: bezdomovec, bezdomovectví, sociální vyloučení, formy, příčiny a faktory bezdomovectví. Zmíním se také o sociálních službách pro bezdomovce.

Empirická část je formou pilotní studie zaměřena na zjevné muže bezdomovce ve Vsetíně. V terénu jsem zjišťovala počet těchto osob a uskutečnila rozhovory s vybraným vzorkem mužů. Ze získaných údajů jsem provedla rozkrytí vybraných charakteristik této skupiny bezdomovců a zmapovala nabídku sociálních služeb určených mužům bezdomovcům na území města.

Klíčová slova: bezdomovec, bezdomovectví, sociální vyloučení, formy bezdomovectví, příčiny bezdomovectví a faktory bezdomovectví.

ANNOTATION

The aim of this study is the probe into questions of men which live by apparent homelessness in Vsetin and description of services offer which are destined for these men within this urban area.

The theoretic part is focused on the questions of homelessness in the light of basic notions definition: homeless, homelessness, social exclusion, homelessness forms, reasons and factors. Social services for homeless people are also mentioned.

The empiric part is, by the form of pilot studies, focused on apparent homeless men in Vsetin. During the field work, the number of these people was searched and the interview with sample of these men was made. From gained data, the analysis of chosen characteristics of these men group and offer of social services destined for homeless men within the urban area of Vsetin was mapped.

Key words: homeless, homelessness, social exclusion, homelessness forms, homelessness reasons and homelessness factors

OBSAH

1.	ÚVOD	8
2.	BEZDOMOVEC - BEZDOMOVECTVÍ	10
2.1.	Kdo je bezdomovec	10
2.2.	Bezdomovectví	11
2.3.	Typologie ETHOS	13
2.4.	Sociální vyloučení	17
2.5.	Základní formy bezdomovectví.....	19
2.6.	Faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví.....	21
2.7.	Příčiny a odlišnosti bezdomovectví mužů a žen.....	23
2.8.	Typy bezdomovců	24
2.9.	Zdravotní stav bezdomovců.....	26
2.10.	Počet bezdomovců v České republice	27
2.11.	Sociální služby pro bezdomovce	28
2.12.	Podmínky registrace pro poskytování sociálních služeb.....	34
2.13.	Registr poskytovatelů sociálních služeb.....	35
2.14.	Povinnosti poskytovatelů sociálních služeb	35
3.	EMPIRICKÁ ČÁST	37
3.1.	Cíl práce.....	37
3.2.	Statistické údaje o městě Vsetíně, možnosti bydlení a práce	38
3.3.	Metodologie pro rozkrytí charakteristik mužů bezdomovců.....	40
3.3.1.	Postup při zjišťování demografických údajů.....	41
3.3.2.	Způsob zjišťování ostatních charakteristik	42
3.4.	Vyhodnocení získaných údajů.....	43
3.4.1.	Vyhodnocení demografických údajů.....	44
3.4.2.	Uspokojování základních životních potřeb - vyhodnocení	45
3.4.3.	Deklarované příčiny vzniku bezdomovectví - vyhodnocení	49
3.4.4.	Pohled na vlastní životní trajektorii.....	50
3.4.5.	Obraz typického vsetínského bezdomovce.....	51
3.5.	Deskripce nabídky sociálních služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně .	52
3.6.	Shrnutí nabídky sociálních služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně.....	56
4.	ZÁVĚR	58
5.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	62

6. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	64
Graf č. 1 Počet mužů bezdomovců ve Vsetíně.....	43
Tabulka č. 1 - Sedm teoretických domén bezdomovství.....	11
Tabulka č. 2 - ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR.....	13
Tabulka č. 3 - Věk	44
Tabulka č. 4 - Místo nocování.....	44
Tabulka č. 5 – Místo, kde se zdržují během dne	45
Tabulka č. 6 - Obstarávání jídla a přístup k pitné vodě.....	45
Tabulka č. 7 - Zdroje získávání oblečení a možnost praní.....	46
Tabulka č. 8 - Zdravotní stav a návštěvy u lékaře.....	46
Tabulka č. 9 - Zdroj příjmu	47
Tabulka č. 10 - Životní okolnosti, které zapříčinily současný stav.....	47
Tabulka č. 11 – Zklamání, křivdy, největší problém.....	48
Tabulka č. 12 - Plány do budoucnosti	48
7. PŘÍLOHY.....	65
Otázky použité v rozhovorech	65
Rozhovor č. 1	66
Rozhovor č. 2	67
Rozhovor č. 3	68
Rozhovor č. 4	69
Rozhovor č. 5	70
Rozhovor č. 6	71
Rozhovor č. 7	72
Obrazová dokumentace	73

1. ÚVOD

„Kde domov můj, kde domov můj...“, tak zní každému dobře známá úvodní část naší hymny. Autor textu touto otázkou vyjádřil stesk po domově člověka ocitnuvšího se mimo svou vlast. Pro určitou skupinu našich spoluobčanů, kteří sice žijí ve své vlasti, a možná ji ani nikdy neopustili, se však tato otázka stává velmi závažnou, konkrétní a každodenní. Kde je můj domov?

Domov je konkrétní místo k bydlení, ale především také lidé, se kterými tento prostor sdílím. Domov je tam, kde je rodina u společného oběda či televize, ráno čerstvé pečivo, postel, teplá sprcha, vlastní zubní kartáček, rozečtená kniha, je to místo kde prožíváme lásku, přijetí, pocit bezpečí.

Ve své práci se budu zabývat situací lidí, kteří se odlišují od většinové společnosti právě tím, že žijí bez domova. Téma mé práce zní: „**Muži bezdomovci ve Vsetíně**“. Cílem mé bakalářské práce je sonda do problematiky mužů žijících zjevným bezdomovectvím ve městě Vsetíně a deskripce nabídky služeb určených těmto mužům na území města.

V prvních kapitolách se budu zabývat problematikou bezdomovectví obecně. Vymezím stěžejní termíny, tzn. bezdomovec, bezdomovectví, sociální vyloučení, uvedu typologii ETHOS, formy a faktory bezdomovectví, popíšu příčiny a odlišnosti bezdomovectví mužů a žen, dále uvedu typy bezdomovců, zmíním se o zdravotním stavu bezdomovců a jejich počtu v České republice. Na závěr teoretické části se budu věnovat sociálním službám, podmínkám registrace a registru poskytovatelů sociálních služeb a povinnostem těchto poskytovatelů z pohledu zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů. V této části mé práce budu vycházet především z dostupné literatury a platné legislativy.

Při hledání zdrojů jsem zjistila, že stěžejní odborná literatura k tématu bezdomovectví je většinou napsána manželi Hradeckými, nebo samotným Iljou Hradeckým.

Pro dosažení svého cíle jsem zvolila formu pilotní studie mezi muži bezdomovci, žijícími zjevným bezdomovectvím v místě mého bydliště, ve Vsetíně. Zaměřila

jsem se právě na tuto skupinu mužů, protože pracuji v organizaci ELIM Vsetín, o. s., která kromě dalších aktivit poskytuje služby zjevným mužům bezdomovcům. Zjevní bezdomovci jsou identifikovatelní a je možno je kontaktovat, což u ostatních forem bezdomovectví je značně problematické, a v rámci této pilotní studie není ani možné.

Budu zjišťovat, jak velký počet zjevných mužů bezdomovců se pohybuje na území města. S vybranými muži provedu rozhovory s cílem rozkrytí vybraných charakteristik této skupiny bezdomovců ve Vsetíně. Při získávání informací v terénu budu úzce spolupracovat s terénním pracovníkem z již zmíněné organizace ELIM Vsetín, o. s. V závěru této části provedu zmapování aktuálního stavu poskytovaných sociálních služeb, určených mužům bezdomovcům na území města.

Předpokládám, že má bakalářská práce bude moci být využita při poskytování služeb organizace ELIM Vsetín, o. s. pro seznamování nových zaměstnanců na pozici sociální pracovník nebo pracovník v sociálních službách pro osoby bez přístřeší s problematikou bezdomovectví v kontextu místních podmínek. Výsledky pilotní studie mohou posloužit také jako zdroj informací pro terénní práci mezi bezdomovci při sestavování specifické sociální mapy a při vytváření sociální sítě.

2. BEZDOMOVEC - BEZDOMOVECTVÍ

2.1. Kdo je bezdomovec

Rok 1989 byl předělem nejen politickým, ekonomickým, ale i společenským. Tato zásadní změna přinesla také jiný zorný úhel pohledu na některé společenské jevy, začaly se používat nové pojmy a termíny. Jedním z nich je i výraz bezdomovec.

Pod pojmem „*bezdomovec*“ si široká veřejnost představí osobu, která nevyužívá sociální službu, nebo velmi zřídka. Někdy slučují bezdomovce a osoby žebrající do stejné skupiny. Slovo „*bezdomovec*“ pak je synonymem pro člověka opilého, zapáchajícího a špinavého muže, pohybujícího se v blízkosti hypermarketu nebo nádraží.¹

Jak vyplývá z výše uvedeného i z mých postřehů z nechtěně vyslechnutých rozhovorů, vnímají lidé bezdomovce převážně negativně a vidí je jako skupinu, která si za svůj stav může sama, a neshledávají důvody, proč by se jim mělo jakkoliv pomáhat.

Média nás informují o negativních dopadech tohoto jevu, jako například, že za vznikem požáru zahradní chatky stojí bezdomovci, nebo nám v zimních měsících sdělují, že právě umrzl další bezdomovec.

Hradecký definuje bezdomovce jako osobu, která ztratila nebo nikdy neměla domov, vlastní bydlení.²

Domov je pojem dobře známý, většina z nás si vzpomene na chvíle strávené s rodiči, na pocit bezpečí, lásky, něhy, intimity, místo spokojeného života. Být bez domova znamená být bez něčeho hlubšího a důležitějšího než je střecha nad hlavou. Nejedná se pouze o materiální újmu, ale také o ztrátu místa ve společenství domova a spojení s ním. Být bez domova znamená nemít kam jít se svým trápením, se svou bolestí a frustrací.³

Jak soudí Hradecký, bezdomovectví není záležitostí osobního rozhodnutí, ale fenomén bezdomovectví se stává částí sociálního procesu, který je ovlivněn

¹ Hradecký, I. Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006 politická část [online]. vyd. nevedeno, Praha: vydavatel neveden, 2006, [cit. 21. 9. 2009]. Dostupná z [www: http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006p.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006p.pdf), s. 4.

² Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007, s. 28.

³ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. nevedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 36.

sociálními a ekonomickými faktory - trh práce, bytová politika, vzdělání, výchova, vztahy v rodině, sociální zabezpečení.⁴

Lze jen souhlasit s názorem, že životní dráhu bezdomovce si nikdo záměrně nevolí. Při rozhovorech uskutečněných pro účely této práce mám ale v některých případech dojem, že tato alternativa způsobu života nebyla pro ně jediná možná a nevyhnutelná v dané chvíli.

2.2. Bezdomovectví

Pojem bezdomovectví v současné době nemá jedno jediné správné vymezení. Neexistuje přesná definice, která by tento fenomén na základě skutečnosti přesně vyjádřila.⁵

V zákoně 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, se přímo nehovoří o pojmu bezdomovectví. Zákon zde pojmenovává tyto osoby jako osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení nebo hovoří o osobách bez přístřeší.

Bezdomovectví úzce souvisí s pojmem domov, proto k pochopení bezdomovectví je potřeba si nejprve uvědomit, čím je charakterizován domov.

Domov můžeme rozdělit na tři základní oblasti (domény)⁶:

- **fyzická** – mít odpovídající obydlí, které umožní uspokojit potřeby osoby nebo její rodiny,
- **právní** – vlastnit obydlí nebo mít jistotu užívání obydlí,
- **sociální** - mít soukromí a prostor pro sociální vztahy.

Při absenci těchto oblastí v životě jedince můžeme hovořit o bezdomovectví.⁷

⁴ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 26.

⁵ Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007, s. 10.

⁶ Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007, s. 11.

⁷ Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007, s. 11.

Tabulka č. 1 ukazuje sedm možných typů bezdomovectví, od spaní na ulici až po bydlení s jistotou užívacího práva, ale bez soukromí a bezpečného osobního prostoru. Jsou to všechny možné kombinace absence jedné, dvou nebo všech tří oblastí vymezujících domov, které představují rozdílný rozsah a hloubku bezdomovectví. Fenomén bezdomovectví tak zahrnuje nejen osoby společností na první pohled rozpoznatelné, spadající do první kategorie, ale i škálu méně nápadných typů. Tato kategorizace má význam pro nastavení účinnější prevence a cílenější řešení problému.

Tabulka č. 1 - Sedm teoretických domén bezdomovství⁸

Č.	Typologie	Koncepční kategorie	Fyzická doména	Právní doména	Sociální doména
1.		Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
2.		Bez domova	Má místo k bydlení, vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
3.		Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté a/nebo nevhodné k obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
4.		Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
5.		Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
6.		Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva, ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
7.		Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

⁸ Hradecký, I. a kolektiv. Definice typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007, s. 10.

2.3. Typologie ETHOS

Za účelem lepšího pochopení procesů a mechanismů, které vedou k bezdomovectví a k hledání způsobů prevence a znovu začlenění osob bez domova do společnosti, byla vytvořena Typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení ETHOS⁹. Vypracovala ji FEANTSA¹⁰, Evropská federace sdružení pracujících s bezdomovci, se snahou o porozumění bezdomovectví na evropské i národní úrovni a chápání bezdomovectví v širším pojetí.¹¹

Typologie ETHOS vychází ze stejného principu jako tabulka č. 1, tj. ze tří oblastí zahrnujících domov (fyzické, sociální a právní), jejichž absence vede k bezdomovectví. Na základě toho stanovuje ETHOS čtyři formy vyloučení z bydlení: **bez střechy, bez bytu, v nejistém bydlení a v nevyhovujícím bydlení**.¹² Podle těchto forem jsou rozčleněny osoby bez domova s ohledem na jejich bydlení a životní situaci do podrobnějších kategorií až po konkrétní národní subkategorie, které byly stanoveny v rámci národního projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR.

Z tabulky č. 2 vidíme, že nám nezobrazuje pouze (sociální) služby, nýbrž životní situace a bydlení. Nejsou zde uvedeny příčiny bezdomovectví, zdravotní stav bezdomovců či zaměstnání. Při definování bezdomovectví se vychází ze skutečnosti, že bezdomovectví je spíše proces než stav nebo jev. Bezdomovectví tedy zahrnuje kromě lidí bez střechy také osoby bez bytu, osoby žijící v nejistém bydlení a v nevyhovujícím bydlení. Tímto můžeme lépe porozumět procesům vyloučení a příčinám bezdomovectví, které mohou způsobit dlouhodobé ohrožení bezdomovectvím či vedou k samotnému bezdomovectví.¹³ Viz rozčlenění na bezdomovce a ohrožené na konci tabulky.

Stojí za povšimnutí, že v naší zemi neexistuje podporované bydlení určené pouze pro bezdomovce.

⁹ ETHOS - Evropská typologie bezdomovství, vypracována FEANTSou.

¹⁰ FEANTSA je Evropská federace národních organizací, která pracuje s bezdomovci. (Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans Abri). Je zastřešující organizací pro neziskové organizace, které se účastní, nebo které přispívají k boji proti bezdomovectví v Evropě.

¹¹ Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd.. Praha: Naděje, 2007, s. 31.

¹² Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd.. Praha: Naděje, 2007, s. 32-33.

¹³ Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd.. Praha: Naděje, 2007, s. 31.

Tabulka č. 2 - ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR¹⁴

Koncepční kategorie	Operační kategorie		Životní situace		Generická (druhov) definice	Národní subkategorie		*
BEZ STŘECHY	1	Osoby přežívající venku	1.1	Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1	Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)	b
	2	Osoby v noclehárně	2.1	Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 2.1.2	Osoby v nízkoprahové noclehárně Osoby sezonně užívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek	b b
BEZ BYTU	3	Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1	Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.1.1	Muži v azylovém domě	b
			3.2	Přechodná ubytovna		3.1.2	Ženy v azylovém domě	b
			3.3	Přechodné podporované ubytování		3.1.3	Matky s dětmi v azylovém domě	b
						3.1.4	Otcové s dětmi v azylovém domě	b
						3.1.5	Úplné rodiny v azylovém domě	b
						3.1.6	Osoby v domě na půli cesty	b
						3.2.1	Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	b
						3.2.2	Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu	b
						3.3.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	b
	4	Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1	Pobytové zařízení pro ženy	Ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1	Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	a
4.1.2						Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	a	

¹⁴ ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR, informační materiál FEANTSA.

Koncepční kategorie	Operační kategorie		Životní situace		Generická (druhov) definice	Národní subkategorie		*
	5	Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1	Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.1.1	Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	a
			5.2	Ubytovny pro migrující pracovníky		5.2.1	Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	a
	6	Osoby před opuštěním instituce	6.1	Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění Zůstává déle z důvodu absence bydlení Bez možnosti bydlení	6.1.1	Osoby před opuštěním věznice	a
			6.2	Zdravotnická zařízení		6.2.1	Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a
			6.3	Zařízení pro děti		6.3.1 6.3.2	Osoby před opuštěním dětské instituce Osoby před opuštěním pěstounské péče	a a
	7	Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1	Pobytová péče pro starší bezdomovce	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě Dlouhodobé bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.1.1	Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytované v azylovém domě	b
			7.2	Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce		7.2.1	Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	
NEJISTÉ BYDLENÍ	8	Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1	Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	a
						8.1.2	Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení)	a
			8.2	Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.2.1	Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu	a
						8.2.2	Osoby v nezákonně obsazené budově	a
8.3	Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1	Osoby na nezákonně obsazeném pozemku (zahrádkářské kolonie, zemnice)	b			

Koncepční kategorie	Operační kategorie		Životní situace		Generická (druhov) definice	Národní subkategorie		*
NEJISTÉ BYDLENÍ	9	Osoby ohrožené vystěhováním	9.1	Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	9.1.1	Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
			9.2	Ztráta vlastnictví bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.2.1	Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	a
	10	Osoby ohrožené domácím násilím	10.1	Policejně zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí oběti domácího násilí	10.1.1	Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti	a
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11	Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1	Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určeno pro obvyklé bydlení	11.1.1	Osoby žijící v mobilním obydlí, např. marigotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)	a
			11.2	Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1	Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a
			11.3	Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1	Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a
	12	Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1	Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1	Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání, ale dříve mohlo být	a
	13	Osoby žijící v přelidněném bytě	13.1	Nejvyšší národní norma definující přelidnění	Definované jako překračující nejvyšší normu podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1	Osoby žijící v přelidněných bytech	a

* Použité zkratky v posledním sloupci – Stupeň ohrožení

a – ohrožené osoby

b - bezdomovci

2.4. Sociální vyloučení

Bezdomovci patří mezi skupiny lidí, které jsou více než jiné ohroženy procesem sociálního vyloučení. Proto je nyní zapotřebí se podívat, jak je tento proces definován.

Sociální vyloučení bylo legislativně ukotveno v zákoně o sociálních službách. Sociálním vyloučením se podle tohoto zákona rozumí „*vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace*“.¹⁵

Sociální vyloučení (exkluze) je proces, při kterém je jednotlivcům nebo celým skupinám osob či komunit výrazně omezován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit, které jsou dostupné většinové společnosti.¹⁶

Sociálním vyloučením jsou ohroženy zejména tyto skupiny lidí¹⁷:

- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní,
- lidé s nízkými příjmy a chudí,
- nekvalifikovaní,
- mentálně či psychicky handicapovaní,
- drogově závislí,
- delikventi (věznění i na svobodě, ale se záznamem v trestním rejstříku),
- mladí (bez pracovních zkušeností),
- imigranti (přistěhovalci),
- příslušníci menšin (etnických, náboženských, jazykových, atp.),
- bezdomovci.

Dojde-li ke kumulaci výše uvedených faktorů (popř. některých dalších) u jednotlivců nebo skupin, riziko sociálního vyloučení se tak zvyšuje.¹⁸

¹⁵ § 3 bod f) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ ESF [online]. [cit. 2009-09-21]. Vybrané pojmy: sociální vyloučení. Dostupné z [www: <esfcr.cz/mapa/pojmy.html>](http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html).

¹⁷ Mareš, P. Faktory sociálního vyloučení. [online]. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006 [cit. 2009-09-21]. Dostupné z [www: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf](http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf), s. 16 - 17.

To můžeme vidět právě u bezdomovců, kdy často dochází ke kumulaci např. ztráty zaměstnání, nízké kvalifikace nebo zdravotního postižení. Inkluze (začleňování) bezdomovců je proto ztíženější.

Mareš hovoří o sociální exkluzi jako o procesu, v němž se společnost zřetelně polarizuje. V tomto procesu dochází k vydělování jedince nebo sociálních skupin ze společnosti, který je zbavuje práv a povinností, souvisejících s příslušností k nějaké skupině nebo společenství. Vyloučení osob ze společností obecně přijímaných lidských práv je považováno za nejextrémnější formu sociálního vyloučení (nemít jídlo, vodu, bezpečí, zaměstnání ...).¹⁹

Projevy sociálního vyloučení se vyskytují v různých situacích v rozdílné míře. Sociální vyloučení se projevuje zejména (nikoli však pouze)²⁰:

- prostorovým vyloučením (uzavřené nebo izolované oblasti, s nízkou úrovní bydlení a nevyhovující občanskou vybaveností),
- nízkou mírou vzdělanosti, nedostatečnou kvalifikací,
- ztíženým přístupem k legálnímu způsobu výdělečné činnosti, nezaměstnaností (závislost na sociálních dávkách a materiální chudoba),
- rizikovým způsobem života, nedostatečnými hygienickými podmínkami, které vedou k horšímu zdravotnímu stavu,
- životním stylem zaměřeným na přítomnost,
- častým zastavováním majetku a půjčováním peněz na vysoký úrok (lichva a půjčky), neschopností hospodařit s finančními prostředky,
- zvětšeným rizikem být pachatelem nebo obětí trestních činů, sociálně patologickým prostředím,
- špatným právním povědomím, neschopností porozumět vlastním právům a povinnostem, jazykovou bariérou.

U bezdomovců dochází k prolínání prakticky všech výše uvedených projevů sociálního vyloučení, kdy jeden projev může ovlivňovat, popřípadě podmiňovat

¹⁸ ESF [online]. [cit. 2009-09-21]. Vybrané pojmy: sociální vyloučení. Dostupné z [www: <esfcr.cz/mapa/pojmy.html](http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html)

¹⁹ Mareš, P. Faktory sociálního vyloučení. [online]. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006 [cit. 2009-09-21]. Dostupné z [www: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf](http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_193.pdf), s. 7.

²⁰ ESF [online]. [cit. 2009-09-21]. Vybrané pojmy: sociální vyloučení. Dostupné z [www: <esfcr.cz/mapa/pojmy.html](http://www.esfcr.cz/mapa/pojmy.html).

jiný a naopak. Např. nízká úroveň vzdělání vede k ztíženému přístupu na trh práce, a tím k neschopnosti zajistit si bydlení, nebo ztráta bydlení vede k rizikovému způsobu života, zhoršení zdravotního stavu a následně k neschopnosti získat pracovní místo.

Sociální vyloučení zahrnuje řadu rovin, např. ekonomickou, společenskou, politickou, kulturní a symbolickou.²¹

Symbolické vyloučení se projevuje tak, že veřejné mínění má jakési strnulé představy o bezdomovcích, které jsou formovány především sdělovacími prostředky. Ty mnohdy informují o negativních jevech spojených s projevem bezdomovectví.

2.5. Základní formy bezdomovectví

Bezdomoveckou populaci lze v zásadě rozdělit na osoby žijící²²:

- **zjevným bezdomovectvím,**
- **skrytým bezdomovectvím,**
- **potenciálním bezdomovectvím.**

Zjevné bezdomovectví je nejvíce nápadné, zahrnuje osoby žijící na ulici, na nádražích, v parcích a na jiných veřejných místech. Do této kategorie patří i osoby, které vyhledávají v zimních měsících ubytování v noclehárnách a v azylových domech. Zjevné bezdomovectví tvoří menší skupinu bezdomovecké populace.²³

Poznáme je zpravidla na první pohled podle zanedbaného zevnějšku, zápachu, nepřiměřeného a znečištěného oblečení a obuvi a také podle jejich počínání (přehrabování se v popelnicích a kontejnerech, vyhledávání nedopalků cigaret, žebrání atd.). Nosí s sebou zavazadla s veškerým svým majetkem.²⁴

²¹ Janoušková, K. Nedělníková, D. Profesionální dovednosti terénních pracovníků. Sborník studijních textů pro terénní pracovníky. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 315.

²² Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuváděno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 27.

²³ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuváděno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 28.

²⁴ Průdková, T. Novotný, P. Bezdomovectví. 1. vyd. Praha: Triton, 2008, s. 13.

Osoby žijící zjevným bezdomovectvím patří podle typologie ETHOS do kategorie BEZ STŘECHY, jsou to osoby spící venku, v nízkoprahových noclehárnách, osoby sezonně využívající k přenocování prostory zařízení bez lůžek a také osoby z kategorie BEZ BYTU, které jsou krátkodobě ubytované v azylových domech, tzn., že využívají v určité míře sociálních služeb.

Skryté bezdomovectví se vyznačuje tím, že osoby bez přístřeší z nějakého, jen jim známého, důvodu zpravidla nevyužívají sociální nebo charitativní služby určené pro bezdomovce. Jedná se o osoby, které často putují a mění svá dočasná útočiště (squaty, sklepy, domy určené k demolici, kontejnery, výměníky, stany atd.). Sociálních služeb – azylových domů nebo nocleháren využívají velmi zřídka a většinou se jedná o krátkou dobu pobytu. Skryté bezdomovectví tvoří početnější skupinu než zjevné bezdomovectví.²⁵

Skrytí bezdomovci zřejmě chtějí skrýt své bezdomovectví nejen před sociálními pracovníky, ale také před svým okolím.

Podle typologie ETHOS patří skrytí bezdomovci do kategorie NEJISTÉ BYDLENÍ - osoby v nezákonně obsazené budově, na nezákonném pozemku, dále do kategorie NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ - osoby žijící v budově, která není určená k bydlení, osoby žijící v nevhodném objektu nebo žijící v provizorních stavbách. Část skrytých bezdomovců žije způsobem, který spadá do kategorie BEZ STŘECHY - osoby spící venku, která je typická pro bezdomovce zjevné.

Skryté bezdomovectví se od zjevného liší nejpodstatněji tím, že na rozdíl od zjevných bezdomovců využívají skrytí bezdomovci sociální služby jen zřídka a většinou jen na krátkou dobu a to zejména v zimních měsících.

Podle mého názoru je v některých případech obtížné stanovit hranici mezi zjevným a skrytým bezdomovectvím.

Potenciální bezdomovectví se týká lidí, žijících v nevhodných či nejistých bytových podmínkách, kteří mají potíže osobního charakteru nebo rodinné problémy, je pro ně obtížné udržet si byt a jsou vystaveni riziku, že o bydlení přijdou. Potřeby těchto osob jsou poměrně skryté a úřady o nich ani mnohdy neví.

²⁵ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 31.

Nelze přesně určit rozdíl mezi podmínkami života bezdomovců a těch, kteří žijí v nejistých bytových podmínkách, v provizorním ubytování, v holobytech, v podnájmech nebo v domech často zdravotně závadných, zchátralých, určených k demolici. Do kategorie potenciálního bezdomovectví patří i osoby čekající na propuštění z výkonu trestu, léčeben, dětských domovů, terapeutických komunit apod. Další skupinu tvoří migranti a přistěhovalci. Statistiky v zemích Evropské unie hovoří o tom, že potenciální bezdomovectví se týká až 10 % populace.²⁶

Potenciální bezdomovectví spadá podle typologie ETHOS do kategorie BEZ BYTU, do kategorie NEJISTÉ BYDLENÍ a do kategorie NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ, viz tabulka č. 2 - Typologie ETHOS s návrhem národních subkategorií pro Českou republiku.

2.6. Faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví

V zásadě lze rozdělit faktory vyvolávající bezdomovectví na objektivní a subjektivní.

Faktory objektivní jsou ovlivněny především sociální politikou státu a jeho sociálním zákonodárstvím apod.²⁷

Na subjektivní faktory mají vliv jednotlivci, rodiny, společenské skupiny, osobní schopnosti, rysy, povaha, charakter, věk apod. Faktory subjektivní můžeme rozdělit do čtyř kategorií²⁸:

- *„faktory materiální (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku apod.),*
- *faktory vztahové (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace ženy, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči*

²⁶ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 32.

²⁷ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 33 – 34.

²⁸ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 33 – 34.

a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost),

- **faktory osobní** (*mentální retardace, duševní či tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost*),
- **faktory institucionální** (*propuštění z ústavu, z vězení, opuštění dětského domova*).“

Faktory objektivní a subjektivní spolupůsobí a ovlivňují bezdomovectví různou intenzitou, v různých obměnách. Přesto zůstává pro různé osoby na různých místech světa jedno společné, a to fakt, že tito lidé žijí ve zřejmé chudobě.²⁹

Při zpracovávání případů pro účely této práce jsem z výpovědí mužů zjistila, že výrazně převládají subjektivní faktory, jako je ztráta zaměstnání, rozvod, propuštění z výkonu trestu, alkoholismus a jiné.

Hradecký míní, že alkoholismus a toxikomanie nejsou prvotními a nejsilnějšími vlivy, jak je všeobecně míněno. Podle něj základními prvky mohou být osamělost a izolace jedince.³⁰

Kořeny bezdomovectví a tedy i sociálního vyloučení nacházíme většinou již v dětství. Bezdomovci si nesou trvalé defekty negativně ovlivněné dědičností, vlivem prostředí, pocházejí z poruchových rodin.³¹

Být bez domova znamená více než být bez střechy nad hlavou, nejedná se jen o materiální ztrátu, nýbrž jde zde o samotu, izolaci, vyloučení, vedoucí až k zoufalství a sebeustrukci.³²

²⁹ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 34.

³⁰ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 34.

³¹ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 47.

³² Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 36.

2.7. Příčiny a odlišnosti bezdomovectví mužů a žen

Příčiny bezdomovectví mužů a žen jsou zpravidla rozdílné.

U mužů jsou to spíše faktory materiální a osobní, faktory vztahové a institucionální se vyskytují méně. Tím že převládají materiální faktory (ztráta bydlení, ztráta zaměstnaní, nedostatečné příjmy) spolu s faktory osobními (onemocnění, osamělost, vyšší věk, závislosti), stává se bezdomovectví mužů více veřejné. U mužů je přirozenější bezdomovectví demonstrovat tím, že aktivně hledají dostupné sociální služby.³³

Muži vykazují nižší stupeň schopnosti spolupracovat, spolehlivosti, ochoty a vůle konat, cílevědomosti, projevuje se u nich podrážděnost, úzkostnost, zaujatost, nepřátelství vůči jiným osobám, egocentrismus, ukřivděnost, cítí se být poníženi a skepticky zatrpknou po krátkém čase života na ulici.³⁴

Podle Hradeckého většina mužů bezdomovců nebyla nikdy ženatá, rozvedená, jedná se zejména o svobodné muže.³⁵

Z pilotní studie prováděné ve Vsetíně v rámci této práce jsem však zjistila, že většina mužů je zde rozvedená nebo je i po odchodu od rodiny stále ženatá, mladší muži žili nebo žijí často v partnerských vztazích bez uzavřeného manželství, viz kapitola 3.4.5 Typický bezdomovec ve Vsetíně.

U žen převládá spíše faktor vztahový, jedná se většinou o problémy vyplývající z partnerských vztahů, které v převažující míře souvisí s násilím. Ženy žijí většinou bezdomovectvím skrytým, protože nechtějí žít v rizikových podmínkách bezdomovectví zjevného. Své partnerské problémy řeší často bydlením u přítele, přítelkyně, rodičů, případně se po určitém čase vracejí do původních podmínek. Velmi závažnou skutečností je, že ženy sdílí své zjevné, skryté nebo potenciální bezdomovectví i se svými dětmi.³⁶

³³ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 34.

³⁴ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 45.

³⁵ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 45.

³⁶ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 34 - 35.

Ženy bezdomovkyně byly nebo stále jsou vdané, jen malou část tvoří svobodné ženy. U žen se projevuje více sebekázně, kooperativnosti, adaptability a solidarity, bývají submisivnější, plaché, nesmělé, bázlivé a mají trému.³⁷

Mužům i ženám bezdomovcům je společná³⁸:

- nevíra v úspěch, získaná po ustavičných prohrách,
- ztráta sociálních kontaktů,
- deziluze,
- uzavřenost do sebe sama,
- neschopnost udržet pozornost a z toho vyplývající roztržitost, nesoustředěnost a náhlá únava,
- vertikální sociální mobilita, pokaždé však směrem k nižšímu zařazení (ojediněle zažili návrat do vyšší sociální vrstvy).

Muži i ženy pod vlivem alkoholu zhrubnou, zažívají pocit hostility následně vystřídaný zoufalstvím. Duševní choroba nebo působení alkoholu a drog způsobuje u nich duševní a tělesné vyčerpání a zchátralost.³⁹

2.8. Typy bezdomovců

Bezdomovci bývají mnohdy z vnějšku vnímáni jako jednodlitá skupina lidí, jejíž členové vedou navzájem se příliš nelišící způsob života. Lidé si je „zaškatulkovali“ do přihrádky osob, kterým se nechce pracovat, které získávají prostředky k obživě nelegální cestou a obtěžují okolí svým chováním. Stav, ve kterém takto žijí, si podle nich zapříčinili sami.

³⁷ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. nevedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 45.

³⁸ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. nevedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 45.

³⁹ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. nevedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 45.

Mezi bezdomovci existuje však celá řada typů bezdomovců, na nichž se nám ozřejmuje jejich způsob života, příčiny jejich selhání a neschopnosti přizpůsobit se normám společnosti. Hradecký uvádí následující kategorie bezdomovců⁴⁰:

- *„osoby žijící na ulici, neschopné vytvořit osobní vztahy, trpící často mentální vadou, přítomnou nebo minulou,*
- *osoby nemocné mentální chorobou, osoby se somatickými či psychosomatickými chorobami,*
- *alkoholici,*
- *uživatelé omamných prostředků (drog), patologičtí hráči,*
- *osoby fyzicky postižené, skupina, do které můžeme zahrnout epileptiky a osoby postižené vrozenými poruchami,*
- *osoby společensky nebo mentálně neadaptabilní, charakterizované svou nestálostí a nestabilitou, často při nárazu životem se rychle destabilizující a hroutící,*
- *osoby ve stavu deprese, úzkosti, sklíčenosti, hledající pomoc a radu,*
- *mladí lidé nečekaně se ocitnuvší na ulici, nezaměstnaní, hledající, destabilizovaní,*
- *osoby bez trvalého bydliště, navíc nezaměstnaní,*
- *ženy osamělé, s dětmi, těhotné, vyloučené rodiči z domova, ženy staré,*
- *děti ulice, děti týrané a jinak frustrované, děti sociálně deprivované,*
- *osamělí důchodci, toužící po lidském teple a pochopení,*
- *propuštění vězni,*
- *slepí a hluší,*
- *migranti,*
- *nemocní AIDS, HIV pozitivní.“*

Za konkrétními životními okolnostmi, které vedly k bezdomovectví, viz výše uvedené typy, se skrývají často hlubší kořeny. V klíčových obdobích jejich života nedošlo k naplnění základních potřeb jednice.

⁴⁰ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 35.

Mnohdy se skrývají za problémy bezdomovců tyto okolnosti: ztížené dětství, chudoba, rozpad rodiny, nemoc, ztráta blízké osoby, nedobrá psychická stav, vzdor mladistvých vůči dominantním rodičům, samota a beznaděj.⁴¹

2.9. Zdravotní stav bezdomovců

„Ubohé a slabé, chatrné a oslabené – to je všeobecná charakteristika tělesného a mentálního zdraví bezdomovců.“⁴²

V podmínkách, ve kterých žijí, je pro ně nemožné zajistit si zdravou životosprávu. Potřeba spánku, tepla a bezpečí je často nenaplněna, stravují se nedostatečně a nepravidelně. Kvalita získaného jídla je špatná a mnohdy nahrazována alkoholem. Navíc žijí v nevyhovujících hygienických podmínkách. To vše vede ke zhoršení jejich tělesného a duševního zdraví.

V období od 1. 1. 2005 do 31. 5. 2006 byly sledovány diagnózy ve specializované ordinaci pro bezdomovce v Praze. Bylo zjištěno, že nejčastějšími onemocněními u bezdomovců jsou nemoci dýchací soustavy a nemoci kůže a podkožního vaziva.⁴³

V hypermarketu se občas s těmito muži bezdomovci při nákupech setkávám. Nelze si nepovšimnout jejich nateklých prstů na rukou a neslyšet jejich kašel. Obsah jejich nákupního vozíku v žádném případě nenasvědčuje, že vedou zdravou a vyváženou životosprávu. Převažuje alkohol ve formě krabicového vína a piva, který pro ně zřejmě plní také funkci analgetika a přísunu energie, v malé míře je doplněn pečivem, sýry nebo uzeninou. Kupují potraviny, které se nemusí tepelně zpracovávat a mohou si je okamžitě zkonsumovat. Potraviny si však zajišťují i jinak, např. z kontejneru za hypermarketem. Ten nabízí lepší skladbu potravin, většinou se jedná o prošlé sýry, jogurty, pečivo a ovoce. Stále je to však

⁴¹ Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 35.

⁴² Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. [online]. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996 [cit. 2009-10-10]. Dostupné z [www: http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf](http://www.nadeje.cz/vz/bezdomovstvi_exv.pdf), s. 49.

⁴³ Šupková, D. a kolektiv. Zdravotní péče o bezdomovce v ČR. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, s. 24 - 25.

nepravidelné a nedostatečné stravování i přesto, že věci s prošlou lhůtou spotřeby nemusí být zrovna zdraví škodlivé.

V podmínkách života bezdomovců, viz typologie ETHOS, tabulka č. 2, je pro ně z hlediska zdraví také závažné, že nemají k dispozici teplou vodu, mnohdy ani tekoucí pitnou vodu vůbec. Tu si musí vyhledat jinde, například na veřejných místech.

2.10. Počet bezdomovců v České republice

Počet lidí žijících jako bezdomovci nelze přesně zjistit, počet těchto osob lze pouze odhadovat.

V roce 2001, kdy proběhlo sčítání obyvatelstva, žilo na území České republiky 10 230 060 obyvatel. Přitom bylo zjištěno, že 57 577 obyvatel žije mimo běžná zařízení k bydlení, jedná se o ubytování v objektech, jako jsou mobilní a nouzová obydlí, rekreační chaty atd. V okrese Vsetín byl zjištěn počet takto žijících osob 251.⁴⁴ Z tohoto počtu však pravděpodobně jen malá část lidí žije jako bezdomovci. V roce 1996 bylo odhadnuto v České republice 9 000 bezdomovců, jiný odhad hovoří, že bezdomovci tvoří v české populaci 0,35 %.⁴⁵

V únoru 2004 proběhlo sčítání bezdomovců v Praze. Bylo zaznamenáno 3 096 osob. Tento číselný údaj představuje počet osob, které byly v průběhu dvou hodin identifikovány jako bezdomovci, celkový počet bezdomovců může být však vyšší. Z tohoto počtu bylo 2 662 mužů (86%), 434 žen (14%). Do 25 let bylo odhadnuto 14 % osob, ve věku 25 – 60 let 73 % osob, nad 60 let 8,5 % osob. Odhadnout věk se nepodařilo u 4,5 % osob.⁴⁶

Na jaře roku 2006 bylo provedeno sčítání bezdomovců v Brně. Bylo zjištěno 1 179 osob, z toho 852 mužů (72,5 %) a žen 327 (27,5 %). Do 25 let bylo odhadnuto 10 % osob, ve věku 25 – 60 let 82 % osob a nad 60 let 8 % osob.⁴⁷

⁴⁴ <http://www.czso.cz/kraje/zl/publ/2003/sldb/vs/data/4.htm#4>, odkaz ze dne 22. 2. 2010.

⁴⁵ Štěchová, M. Luptáková, M. Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008, s. 23.

⁴⁶ Hradecký, I. Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006 politická část [online]. vyd. neuvedeno, Praha: vydavatel neuveden, 2006, [cit. 21. 9. 2009]. Dostupná z www: <http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006p.pdf>, s. 14.

⁴⁷ <http://www2.brno.cz/index.php?nav01=35&nav02=4008&nav03=5332>, odkaz ze dne 13. 2. 2010.

Podle dalších lokálních odhadů například v regionu Ostravska a Karvinska žije 1 000 – 1 200 bezdomovců.⁴⁸

2.11. Sociální služby pro bezdomovce

Předchozí kapitoly se zabývaly fenoménem bezdomovectví z různých úhlů pohledu. Jaké ale existují nástroje pomoci těmto lidem?

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, upravuje poskytování sociálních služeb v České republice.

Sociální služby mohou být poskytovány těmto osobám⁴⁹:

- osobě, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu,
- osobě, které byl udělen azyl,
- cizinci bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva,
- občanovi a rodinnému příslušníkovi členského státu Evropské unie, pokud je hlášen k pobytu na území České republiky po dobu delší než tři měsíce,
- cizinci, který je držitelem povolení k trvalému pobytu s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta v Evropském společenství na území jiného členského státu Evropské unie, pokud je hlášen na území České republiky k dlouhodobému pobytu po dobu delší než tři měsíce.

Sociální služby zahrnují sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. Pro muže bezdomovce jsou určeny především služby sociální prevence.

„Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociální znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb

⁴⁸ Hradecký, I. Profily bezdomovostí v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé. Tematická zpráva 2005, zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství. vyd. neuvedeno. Praha: vydavatel neuveden, s. 8.

⁴⁹ Ust. § 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

*sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.*⁵⁰

Sociální služby rozlišujeme podle formy poskytování na⁵¹:

- pobytové služby, které jsou spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb,
- ambulantní služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb, součástí těchto služeb není ubytování,
- terénní služby, které jsou poskytovány osobě v jejím přirozeném prostředí.

Muži bezdomovci patří do skupiny osob ohrožených sociálním vyloučením, o které se zmiňují v kapitole 2.4 Sociální vyloučení. Pro tyto osoby jsou určeny následující druhy sociálních služeb:

- azylové domy,
- domy na půl cesty,
- kontaktní centra,
- krizová pomoc,
- nízkoprahová denní centra,
- noclehárny,
- sociální poradenství (základní i odborné sociální poradenství),
- služby následné péče,
- sociální rehabilitace,
- telefonická krizová pomoc,
- terénní programy.

Muži bezdomovci mohou také využít i jiné typy sociálních služeb, například z důvodu vyššího věku a snížené soběstačnosti mají možnost využít služby určené pro seniory.

⁵⁰ Ust. § 53 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ Ust. § 33 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Mezi služby pobytové řadíme:

- azylové domy,
- domy na půl cesty,
- krizovou pomoc,
- sociální rehabilitace,
- služby následné péče.

Ambulantními službami jsou:

- noclehárny,
- nízkoprahová denní centra,
- kontaktní centra
- krizová pomoc,
- sociální rehabilitace,
- služby následné péče.

Do terénních služeb spadají:

- terénní programy,
- kontaktní centra.
- krizová pomoc,
- sociální rehabilitace,
- telefonická krizová pomoc.

Sociální služby jsou poskytovány bez úhrady nebo jsou placené.

Služby poskytované bez úhrady jsou:

- kontaktní centra,
- krizová pomoc,
- nízkoprahová denní centra (hradí se strava),
- odborné sociální poradenství,
- sociální rehabilitace (pobytová forma je zpoplatněna, hradí se ubytování a strava),
- telefonická krizová pomoc,
- terénní programy.

Sociální služby poskytované za úhradu jsou:

- azylové domy,
- noclehárny,
- domy na půl cesty,
- služby následné péče.

Poskytovatel sociální služby bezúhradové může nabízet i fakultativní služby, které jsou zpoplatněny a které musí uživatel služby zaplatit.

Stručná charakteristika jednotlivých služeb, které jsou určeny osobám ohroženým sociálním vyloučením, je uvedena níže.

Azylové domy poskytují pobytové služby osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, a to na přechodnou dobu. Jedná se o poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytování ubytování, pomoc při prosazování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵²

Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla osobám do 26 let, které po dosažení 18 let opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě jsou určeny pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu nebo ochranné léčby. Ve službě je poskytováno ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutická činnost a pomoc při prosazování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵³

Kontaktní centra patří mezi nízkoprahová zařízení, které poskytují ambulantní, nebo terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách. Cílem této služby je minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Kontaktní centra nabízejí následující služby: sociálně terapeutickou činnost, pomoc při uplatňování práv a zájmů, pomoc při obstarávání osobních záležitostí a poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.⁵⁴

⁵² Ust. § 57 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵³ Ust. § 58 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁴ Ust. § 59 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Krizová pomoc je určena na přechodnou dobu osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, a které svou nepříznivou situaci nemohou řešit vlastními silami. Je poskytována ambulantní nebo pobytovou formou. Uživatelům je prostřednictvím této služby zajišťováno ubytování, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, sociálně terapeutická činnost a také pomoc při uplatňování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵⁵

Nízkoprahová denní centra poskytují ambulantní nebo terénní služby pro osoby bez přístřeší. Centra nabízí pomoc při osobní hygieně nebo poskytují podmínky pro osobní hygienu, poskytují stravu nebo pomoc při zajištění stravy a také pomoc při uplatňování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵⁶

Noclehárny jsou ambulantní služby určené pro osoby bez přístřeší, které poskytují pomoc při osobní hygieně nebo poskytují podmínky pro osobní hygienu a možnost přenocování.⁵⁷

Sociální poradenství zahrnuje základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je základní činnost při poskytování všech druhů sociálních služeb. Odborné sociální poradenství se poskytuje se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob v různých typech poraden. Zahrnuje také sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Součástí odborného poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutickou činnost a pomoc při prosazování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁵⁸

Služby následné péče jsou ambulantní nebo pobytové služby. Poskytují se osobám s chronickým duševním onemocněním a osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení, absolvovaly

⁵⁵ Ust. § 60 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁶ Ust. § 61 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ Ust. § 63 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ Ust. § 37 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

ambulantní léčbu nebo se jí podrobují, nebo osobám, které abstinují. Služba obsahuje sociálně terapeutickou činnost, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při prosazování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Je-li služba poskytována jako pobytová, obsahuje ještě poskytnutí ubytování a stravy nebo pomoc při zajištění stravy.⁵⁹

Sociální rehabilitace je soubor specifických činností, které směřují k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob. To se děje rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Služba může být poskytována terénní a ambulantní formou nebo pobytovou formou v centrech sociálně rehabilitačních služeb. Služba poskytovaná terénní nebo ambulantní formou zahrnuje nácvik dovedností pro zvládnutí péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění. Dále zahrnuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Je-li služba poskytována pobytovou formou v centrech sociálně rehabilitačních služeb, obsahuje ještě poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy a pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.⁶⁰

Telefonická krizová pomoc patří mezi terénní službu, je poskytována na přechodnou dobu lidem, kteří se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života nebo v jiné obtížné životní situaci, kterou přechodně nemohou řešit vlastními silami. Služba obsahuje telefonickou krizovou pomoc a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁶¹

Terénní programy jsou terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou jím ohroženy. Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných látek, osoby bez přístřeší, osoby

⁵⁹ Ust. § 64 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁰ Ust. § 70 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ Ust. § 55 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat, aby byla minimalizována rizika jejich způsobu života. Osoby mohou využít službu anonymně. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.⁶²

2.12. Podmínky registrace pro poskytování sociálních služeb

Poskytovat sociální služby podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, mohou subjekty (právnícké i fyzické osoby), které musí mít k této činnosti registraci. Toto oprávnění získají u příslušného Krajského úřadu. Pro organizace sídlící ve městě Vsetíně rozhoduje o vydání registrace Krajský úřad ve Zlíně.

Nutnou podmínkou pro získání registrace je bezúhonnost a odborná způsobilost všech osob, které budou sociální služby zajišťovat. Budou-li sociální služby poskytovány v zařízení, musí být zajištěny hygienické podmínky, dále musí mít poskytovatel vlastnické nebo jiné právo k objektu nebo k místu, ve kterém se budou tyto služby poskytovat. Poskytovatel musí mít zajištěny materiální i technické podmínky odpovídající druhu poskytovaných služeb. Poslední podmínkou pro získání registrace je skutečnost, že na jeho majetek nebyl vyhlášen konkurs nebo nebylo zahájeno konkursní nebo vyrovnávací řízení. K žádosti o registraci je nutno uvést nezbytné údaje o žadateli, o poskytovaných službách (název a místo zařízení), dále uvést druh poskytované sociální služby, okruh osob, pro které je tato služba určena, popis realizace služby, popis personálního zajištění, kapacitu služby, plán finančního zajištění a den zahájení služby.⁶³

Jsou-li splněny podmínky pro registraci, obdrží subjekt rozhodnutí o registraci, na jehož základě může své služby poskytovat.

⁶² Ust. § 69 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁶³ Ust. § 79 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

2.13. Registr poskytovatelů sociálních služeb

Příslušný Krajský úřad vede registr poskytovatelů sociálních služeb (dále jen „registr“), do kterého jsou zapisováni poskytovatelé sociálních služeb, kterým bylo vydáno rozhodnutí o registraci. Tento registr je veden v listinné a elektronické podobě. Poskytovatel je povinen sdělovat údaje Krajskému úřadu pro zápis do elektronického registru, podle kterých se sleduje kapacita, způsob zabezpečení a nákladovost sociálních služeb. Tyto údaje musí být dodány vždy do 30. června za předchozí kalendářní rok. Registr v elektronické podobě obsahuje i informace o výši poskytnuté dotace na kalendářní rok. Krajský úřad spravuje listinnou podobu registru a zpracovává elektronickou podobu registru.⁶⁴

Ministerstvo práce a sociálních věcí pak spravuje elektronickou podobu registru.

Registr je veden na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí a je tedy i veřejně přístupný. Lze v něm vyhledávat sociální služby podle krajů nebo okresů.

2.14. Povinnosti poskytovatelů sociálních služeb

Poskytovatelé sociálních služeb mají stanovené povinnosti dané zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Jedná se o následující povinnosti⁶⁵:

- zajišťovat informace o druhu, místě, cílech, okruhu osob, kterým poskytují sociální služby, o kapacitě, poskytovaných služeb i o způsobu poskytování těchto služeb, a to způsobem srozumitelným pro všechny osoby,
- informovat zájemce o službu o všech povinnostech, které vyplývají ze smlouvy o poskytování sociálních služeb, o způsobu poskytování služeb, o úhradách za službu, a to způsobem pro něj srozumitelným,
- vytvářet při poskytování služeb podmínky umožňující osobám, kterým se poskytuje služba, naplňovat jejich lidská i občanská práva, a které zamezí střetům zájmů těchto osob se zájmy poskytovatele,

⁶⁴ Ust. § 85 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Ust. § 88 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

- zpracovat vnitřní pravidla pro zajištění služby, včetně pravidel pro uplatnění oprávněných zájmů osob, a to formou srozumitelnou pro všechny osoby,
- zpracovat vnitřní pravidla pro podávání stížností a vyřizování stížností osob, kterým se poskytuje služba, a to formou srozumitelnou pro všechny osoby,
- plánovat průběh služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým se služba poskytuje, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování služby a také hodnotit průběh služby za účasti těchto osob,
- vést evidenci žadatelů o službu,
- dodržovat standardy kvality sociálních služeb,
- uzavřít smlouvu o poskytnutí služby.

Poskytovatel sociální služby má v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, dané čtyři důvody pro odmítnutí uzavření smlouvy o poskytování sociálních služeb, a to jestliže⁶⁶:

- neposkytuje sociální službu, o kterou osoba žádá,
- nemá dostačnou kapacitu k poskytnutí služby, o kterou se osoba uchází,
- zdravotní stav osoby žádající o poskytnutí pobytové sociální služby vylučuje poskytnutí takové sociální služby,
- osobě, žádající poskytnutí služby, poskytovatel vypověděl v době kratší než 6 měsíců před touto žádostí smlouvu o poskytnutí služby z důvodu porušování povinností vyplývajících ze smlouvy.

⁶⁶ Ust. § 91 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

3. EMPIRICKÁ ČÁST

3.1. Cíl práce

Cílem mé bakalářské práce je sonda do problematiky mužů žijících zjevným bezdomovectvím ve městě Vsetíně a deskripce nabídky služeb určených těmto mužům na území města.

Zvolila jsem formu pilotní studie z důvodu bližšího seznámení s danou problematikou, protože v ELIM Vsetín, o. s., který poskytuje služby mužům bez přístřeší, pracuji ne v přímé péči, ale na pozici projektový koordinátor a úzce spolupracuji s vedoucími pracovníky sociálních služeb. Sonda do problematiky bezdomovectví tak bude pro mě znamenat i profesní přínos.

V této organizaci mimo to nebyla doposud provedena studie s úzkým zaměřením na zjevné bezdomovce ve Vsetíně, kteří jsou potenciálními uživateli služeb této organizace. Znamená to, že jsem si město Vsetín vybrala jednak z důvodu místa, kde ELIM Vsetín, o. s. působí a pracuje, tak i z osobního hlediska, protože se přirozeně zajímám o situaci ve městě, kde bydlím.

Cílovou skupinou mé pilotní studie jsou muži bezdomovci, žijící zjevným bezdomovectvím. Zvolila jsem si právě tuto skupinu bezdomovců, protože osoby k ní patřící je možné ve městě rozpoznat a také kontaktovat. U skrytého a potenciálního bezdomovectví by bylo značně problematické získávat jakékoliv údaje v rámci této pilotní studie, a to jak z hlediska metodologického, tak i časového.⁶⁷

Zaměřila jsem se na muže bezdomovce, protože tvoří ve Vsetíně mnohem výraznější skupinu než ženy bezdomovkyně, z nichž pravděpodobně jen několik osob žije zjevným bezdomovectvím.⁶⁸ Dalším důvodem mého zaměření na muže je předpokládaná využitelnost mé bakalářské práce v organizaci ELIM Vsetín, o. s., která poskytuje své služby mužům bez přístřeší.

⁶⁷ Viz kapitola 2.5 Základní formy bezdomovectví.

⁶⁸ Viz kapitola 2.7 Příčiny a odlišnosti bezdomovectví mužů a žen.

Prvním záměrem mé práce je rozkrytí vybraných charakteristik zjevných bezdomovců ve Vsetíně, které by poskytly základní obraz o dané skupině. Z toho důvodu jsem si zvolila následující zjišťované okruhy charakteristik: demografické údaje (tj. zjištění velikosti a věkového složení této skupiny), způsob uspokojování základních životních potřeb (tj. zjištění životních podmínek této skupiny), deklarované příčiny vzniku bezdomovectví a pohled na vlastní životní trajektorii (tj. sebereflexe příčin své současné situace a představ jejího řešení).

Zjištěné charakteristiky mohou být dále například využity při vytváření sociální mapy⁶⁹ pro terénní práci.

Demografické údaje ukážou nejen míru tohoto jevu ve městě v současnosti, ale mohou být využity také jako srovnávací hodnoty při zjišťování tendence vývoje bezdomovectví ve městě v budoucnu nebo i pro srovnání míry bezdomovectví s jinými regiony.

Druhým záměrem práce je popsat aktuální nabídku sociálních služeb pro osoby bez přístřeší podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, ve zvoleném regionu. Tato deskripce ukáže, jaké nástroje pomoci jsou v současné době k dispozici a které doposud chybí.

Zmapování poskytovaných služeb může posloužit rovněž pro vytváření sociální mapy, kterou pak mohou využít terénní pracovníci při navazování kontaktů s uživateli a pro jednání s poskytujícími institucemi.⁷⁰

3.2. Statistické údaje o městě Vsetíně, možnosti bydlení a práce

Vsetín je okresním městem ležícím uprostřed valašských kopců, jehož rozloha činí 5 761,49 ha,⁷¹ rozkládá se z větší části v údolí Vsetínské Bečvy a jejích přítoků.

K 1. 1. 2009 žilo ve městě 27 759 obyvatel, z toho bylo 13 240 mužů a 14 519 žen, průměrný věk je 40,7 let, u mužů 39 let a u žen 42,3 let.⁷²

⁶⁹ Janoušková, K. Nedělníková, D. Profesionální dovednosti terénních pracovníků. Sborník studijních textů pro terénní pracovníky. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 338.

⁷⁰ Janoušková, K. Nedělníková, D. Profesionální dovednosti terénních pracovníků. Sborník studijních textů pro terénní pracovníky. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008, s. 344.

⁷¹ <http://www.mestovsetin.cz/mesto.asp?p1=6517>, odkaz ze dne 2. 1. 2010.

⁷² http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/publ/1301-09-k_1_1_2009, odkaz ze dne 1. 2. 2010.

Ve Vsetíně sídlí Městský úřad, Finanční úřad, Okresní soud, Okresní správa sociálního zabezpečení, Městská policie, Policie ČR, Úřad práce, odloučená pracoviště správních úřadů a další instituce.

Ve Vsetíně bylo v roce 2001 podle uskutečněného sčítání 2 356 domů určených k bydlení, z toho 2 134 tvoří domy obydlené. Z celkového počtu obydlených domů jsou zde rodinné domy zastoupeny 1 524 objekty, bytových domů je 543. Bytový fond čítá 11 713 bytů, z toho byty obydlené tvoří 10 971 bytů, ve vlastním domě je 1 462 bytů, v osobním vlastnictví 2 923 bytů, nájemních bytů 2 067 a družstevních bytů je 4 109.⁷³

Osoby bez přístřeší si mohou podat žádost o byt na bytovém oddělení odboru sociální věci města Vsetína. Toto oddělení má k dispozici 505 obecních bytů, 35 startovacích bytů, 220 bytů s pečovatelskou službou a 2 přístřeší. V současné době na 1. pololetí roku 2010 je 150 žadatelů o byt, 115 osob čekajících na náhradní byt a 111 žadatelů čekajících na byt s pečovatelskou službou.⁷⁴

Pro účely přidělování bytů vede město Vsetín seznam žadatelů o byt. V seznamu jsou uvedeny pouze ty osoby, které si požádaly o přidělení bytu, a žadatel splňuje následující⁷⁵:

- je občanem ČR s trvalým pobytem na území města Vsetína, přičemž splnění této podmínky se nevztahuje na pracovníky, kteří jsou státními příslušníky jiných členských států Evropské unie a jsou zaměstnáni na území města Vsetína,
- je zletilý,
- nemá žádné dluhy vůči městu Vsetínu,
- dal ke zpracování údajů uvedených v žádosti souhlas ve smyslu zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů,
- při splnění podmínek může být občan zapsán v seznamu žadatelů o byt i v seznamu žadatelů o přidělení startovacího bytu, služebního bytu, bytu v domě s byty zvláštního určení.

Z hlediska možnosti zaměstnání jsou na území města Vsetína nejvíce zastoupeny průmyslové obory, jako je strojírenství, elektrotechnika a dřevařství. Vzhledem

⁷³ <http://www.czso.cz/sldb/sldb2001.nsf/obce/541630?OpenDocument>, odkaz ze dne 27. 2. 2010.

⁷⁴ E-mailový dopis od Mgr. Aleny Bekové ze dne 22. 2. 2010.

⁷⁵ Pravidla pro přidělování bytů, které jsou ve vlastnictví města Vsetína. Interní materiál města Vsetína.

k tomu, že Vsetín má horší dopravní dostupnost, je pro investory méně atraktivní a podnikatelské aktivity se nemohou ve větší míře rozvíjet. To má za následek menší počet pracovních příležitostí a tím i větší míru nezaměstnanosti.

Míra nezaměstnanosti k 31. 12. 2009 činila 13,6 %, volných míst bylo 77 a na tyto volná místa připadalo 2 057 dosažitelných uchazečů o práci, tedy těch, kteří mohou bezprostředně nastoupit do zaměstnání.⁷⁶

Vsetín leží v příhraniční oblasti se Slovenskou republikou, tato její část je spíše zemědělská bez větších průmyslových podniků a nenabízí tak možnost zaměstnávání osob ze Vsetína a okolí, spíše je tomu naopak. Určitou výhodou je sousedství s nedalekým krajským městem Zlín, kde jsou vytvářeny, díky rozvinutějším podnikatelským aktivitám, četné pracovní příležitosti, které využívají i obyvatelé města Vsetína a jeho okolí.

3.3. Metodologie pro rozkrytí charakteristik mužů bezdomovců

Jak jsem již naznačila v cíli práce (kap. 3.1), zvolila jsem si následující okruhy zjišťovaných charakteristik, aby poskytly základní výpověď o dané skupině osob.

Jedná se o:

- demografické údaje,
 - počet zjevných mužů bezdomovců,
 - věkové složení,
- uspokojování základních životních potřeb,
 - místo nocování,
 - místo pobytu ve dne,
 - obstarávání jídla a přístup k pitné vodě,
 - zdroje získávání oblečení a možnost praní,
 - zdravotní stav a návštěvy u lékaře,
 - zdroj příjmů,
- deklarované příčiny vzniku bezdomovectví,

⁷⁶http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/uzem/?_piref37_240429_37_240428_240428.statse=200000000011&_piref37_240429_37_240428_240428.stat=200000000013&_piref37_240429_37_240428_240428.send=send&_piref37_240429_37_240428_240428.stat=200000000053&_piref37_240429_37_240428_240428.obdobi=L&_piref37_240429_37_240428_240428.rok=2009&_piref37_240429_37_240428_240428.uzemi=172000&ok=Vybrat, odkaz ze dne 24. 2. 2010.

- životní okolnosti, které zapříčinily současný stav,
- pohled na vlastní životní trajektorii,
- zklamání, křivdy, největší problém,
- plány do budoucnosti.

3.3.1. Postup při zjišťování demografických údajů

Pro zjištění vybraných demografických údajů, a to počtu a věkového složení bezdomovců v daném regionu, jsem zvolila formu pozorování v terénu.

Stanovení počtu těchto osob je ztíženo tím, že bezdomovci nejsou vázáni na trvalé místo pobytu, jako běžná populace. Velmi často se přemísťují z místa na místo a to jak v rámci města, tak i v regionu. Někdy odjedou jinam kvůli krátkodobé práci (brigádě), jindy jsou hospitalizováni v nemocnici anebo také naleznou občasné bydlení u některého ze svých známých. Existují i další důvody pro jejich migraci.

Stanovení počtu mužů bezdomovců jsem provedla v pátek 22. ledna 2010. Povětrnostní podmínky byly tehdy vhodné pro uskutečnění mého záměru, bylo polojasno, teplota – 6 °C. Zvolila jsem odpolední dobu od 13.00 hod., kdy se dá předpokládat pohyb těchto osob na území města.

Před zjišťováním počtu bezdomovců jsem požádala o spolupráci terénního pracovníka, který pracuje s touto skupinou osob. Spolu jsme obešli lokality, kde jsme předpokládali pohyb a výskyt těchto osob. Jednalo se o centrum města, park, nádraží autobusové a vlakové, supermarkety a jejich okolí, vytipovaná restaurační zařízení a také jsme obešli místa jejich nocování, která terénní pracovník znal. V místech nocování sice vždy nebyli muži přítomni, ale terénní pracovník věděl, jaký počet osob a přibližně jakého věku zde přespává.

Během tohoto pozorování jsem si do záznamového listu zapisovala jednotlivá místa výskytu těchto osob a odhadem jsme je společně přiřazovali do tří zvolených věkových skupin, a to:

- do 25 let,

- nad 25 do 60 let,
- nad 60 let.

Tyto věkové skupiny jsem převzala z již realizovaných sčítání bezdomovců v Praze a v Brně, viz kapitola 2.10 Počet bezdomovců v České republice. Považuji tyto kategorie za vhodně zvolené vzhledem k tomu, že se věk určuje odhadem a podrobnější členění tak pozbývá smysl. Dalším důvodem pro použití těchto kategorií je, že byly již v předešlých sčítáních zavedeny a je pak možno srovnávat.

Pro vyloučení duplicity při sčítání jsem si během sčítání zaznamenávala kromě výše uvedených údajů také některé charakteristické údaje (vzhled, oblečení, přezdívka) a s terénním pracovníkem jsem se ujistovala, že právě započítávané osoby nebyly zahrnuty v místech předchozího výskytu.

Typická místa jejich pohybu a pobytu jsem pro doplnění fotograficky zdokumentovala. Obrázky jsou součástí přílohy - obrazová dokumentace.

3.3.2. Způsob zjišťování ostatních charakteristik

Pro zjišťování dalších okruhů charakteristik uvedených níže jsem použila polostandardizovaný rozhovor. Na úvod jsem se však pro navázání kontaktu zeptala respondenta na jeho jméno a věk.

Protože pilotní studie se provádí na malém vzorku osob, zvolila jsem si pro rozhovor počet 7 lidí. Toto číslo odpovídá cca 10 % zjištěného počtu bezdomovců, tzn., že tento počet je pro mou práci dostačující.

Před vlastním provedením rozhovorů jsem si kromě úvodních demografických údajů připravila ke každému okruhu charakteristik tento seznam otázek:

- Uspokojování základních životních potřeb:
 - Kde většinou spíte? Kde trávíte den?
 - Jak a kde si obstaráváte oblečení, věci pro sebe, lůžkoviny? Máte možnost si vyprat prádlo?

- Co jíte a jak si jídlo obstaráváte? Kde máte možnost se napít pitné vody?
- Jak jste na tom se zdravím? Kdy jste byl naposledy u lékaře? Kdy jste byl naposledy nemocný? S čím se nyní léčíte? Máte zdravotní pojištění – kartičku?
- Jaký je váš zdroj příjmů?
- Deklarované příčiny vzniku bezdomovectví:
 - Co zavinilo, že jste se do této životní situace dostal?
- Pohled na vlastní životní trajektorii:
 - Jaké zklamání či křivdu jste v životě zažil? Co považujete za svůj největší problém?
 - Jaké máte plány a přání do budoucnosti?

Při rozhovorech jsem ponechala na dotazovaných osobách, v jakém rozsahu a jakým způsobem mi na tyto otázky odpoví. Rozhovory jsem se souhlasem respondenta nahrávala na záznamové zařízení, poté jsem je přepsala. Přepis rozhovorů je součástí přílohy.

Při provádění rozhovorů jsem opět spolupracovala s terénním pracovníkem ELIM Vsetín, o. s., který mě dovedl na místa pohybu bezdomovců a pomohl mi s výběrem a kontaktováním osob, které spadají do mé cílové skupiny.

3.4. Vyhodnocení získaných údajů

Při zpracovávání rozhovorů jsem dbala na zachování ochrany osobních údajů, které vymezuje zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů. Z toho důvodu jsem jména všech respondentů pozměnila, abych zabránila možnosti identifikace tázaného.

Mým záměrem bylo provést rozhovory pouze s muži bezdomovci. Protože se ale rozhovoru. č. 6 účastnila i manželka osloveného muže (oba žijí jako bezdomovci), a aktivně vstupovala do rozhovoru, umožnila jsem ji spoluodpovídat na kladené otázky.

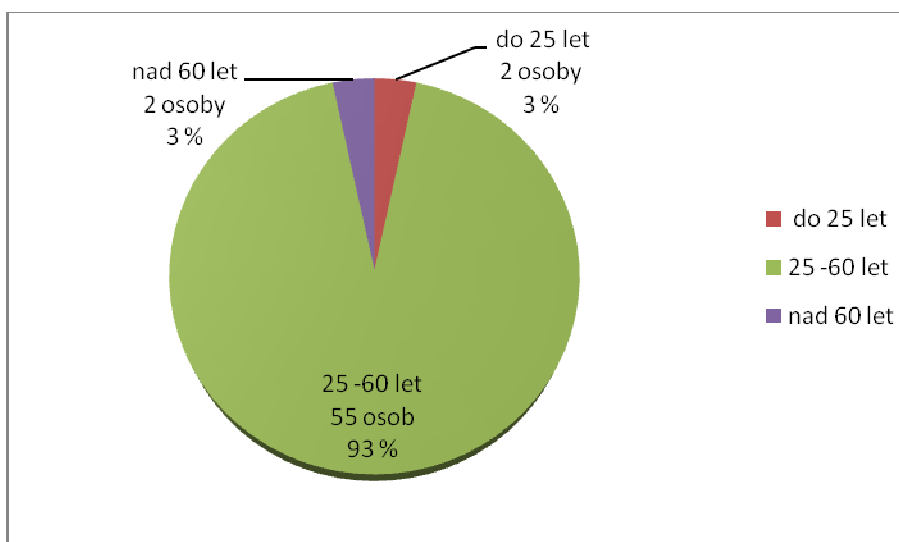
3.4.1. Vyhodnocení demografických údajů

Podle záznamového listu jsem došla k celkovému počtu **59 mužů bezdomovců**.

Počet bezdomovců ve stanovených věkových kategoriích je následující:

- do 25 let - 2 muži,
- nad 25 do 60 let - 55 mužů,
- nad 60 let - 2 muži.

Graf č. 1 Počet mužů bezdomovců ve Vsetíně

Zjištěný počet se týká mužů žijících zjevným bezdomovectvím, skrytí a potenciální bezdomovci nejsou v tomto počtu zahrnuti.⁷⁷

Lze předpokládat, že celkový počet bude ve skutečnosti pravděpodobně o něco málo vyšší, protože při této jednorázové akci nelze zaznamenat všechny zjišťované osoby.

Dle provedeného sčítání tvoří muži bezdomovci ve Vsetíně 0,21 % z obyvatel⁷⁸ města a 0,45 % z mužů žijících ve Vsetíně.

⁷⁷ Viz kapitola 3.1 Cíl práce.

⁷⁸ Viz kapitola 3.2 Statistické údaje o městě Vsetíně, možnosti bydlení a práce.

Jako doplněk k demografickým údajům uvádím v následující tabulce stáří dotazovaných osob, se kterými byly uskutečněné polostandardizované rozhovory.

Tabulka č. 3 - Věk

	do 25 let	25 - 60 let	nad 60 let
Tomáš		56	
Václav			70
Igor			62
Vasil		44	
Lukáš			62
Adam		58	
Kryštof		56	

Průměrný věk dotazovaných respondentů je 58 let. Většina z nich je ještě v produktivním věku. Téměř všechny osoby jsou však ve věkové skupině, která je například z hlediska možnosti získání zaměstnání obecně nejproblematictější.

3.4.2. Uspokojování základních životních potřeb - vyhodnocení

Tabulka č. 4 - Místo nocování

	místo
Tomáš	městská část Rybníky, bližší místo neuvedeno
Václav	soukromí
Igor	u známého nebo u syna
Vasil	venku
Lukáš	různě ve městě a na chalupě na kopci
Adam a Eva	ve vlaku nebo v Lidovém domě na chodbě
Kryštof	venku nebo u kamaráda ve sklepě

Respondenti uvádějí nejrůznější možná místa přespání, která musí čas od času měnit z důvodu prozrazení místa noclehu a následného vykázaní nebo také s ohledem na počasí a roční období.

Dotazovaní uváděli místo noclehu spíše neurčitě, protože měli zřejmě obavy, že by se tyto informace mohly dostat policii nebo vlastníkům objektů.

Tabulka č. 5 – Místo, kde se zdržují během dne

	místo
Tomáš	město, park, městská část Trávníky a Rybníky
Václav	park, město
Igor	město, les
Vasil	město, nádraží, hypermarket
Lukáš	město, chalupa na kopci
Adam a Eva	park, město, nádraží
Kryštof	park, město

Dotazované osoby tráví den převážně na veřejných místech ve městě, což odpovídá lokalizaci pohybu zjevných bezdomovců. K nejoblíbenějším místům patří zejména nádraží a jejich okolí, dále zákoutí městského parku a okolí hypermarketů. Z rozhovorů však vyplývá, že se městem pohybují často po svých oblíbených trasách. „*Já bloudím od nádraží k Hypernově, tak hore, dole. Prostě bloudím*“, sdělil pan Vasil.

Tabulka č. 6 - Obstarávání jídla a přístup k pitné vodě

	jídlo	pitná voda
Tomáš	kupuje si potraviny, případně mu sestra uvaří z jeho surovin	ano
Václav	kupuje si potraviny	neuveдено
Igor	kupuje si potraviny	ano - studánka
Vasil	prošlé potraviny z kontejneru u hypermarketu	ano - studánka
Lukáš	kupuje si potraviny	ano - potůček
Adam a Eva	kupují si potraviny, občas jídlo v hospodě	ano, v parku, na náměstí
Kryštof	občas něco dostane	neuveдено

Většina dotázaných uvádí, že si potraviny kupuje. Mohou si zajistit obživu i bez zaplacení, aniž by se dopouštěli krádeže nebo žebrání. Pan Vasil říká: „...za hypernovů je kontáák a je tam plno zboží, a dokážu si s tím vydržet, já nevím třeba i týden. Je tam plno jogurtů, co oni vyřazují.“ Další alternativou pro ně jsou osoby, které mají s bezdomovci soucit a poskytují jim jídlo.

Respondenti využívají veřejně přístupná místa k pitné vodě a také místa v okrajových částech města, kde jsou studánky. Kvalita vody v nich ovšem není zaručena a v některých obdobích nesplňuje parametry pitné vody.

Tabulka č. 7 - Zdroje získávání oblečení a možnost praní

	oblečení	praní
Tomáš	kupuje si	u sestry
Václav	kupuje si	ano, blíže neuveдено
Igor	nějak si opatří	ne
Vasil	má nějaké u rodičů, kupuje si v „secondhandu“	u rodičů
Lukáš	zatím má vlastní oblečení	u kamaráda
Adam a Eva	koupí si nebo dostanou	ne
Kryštof	dostane nebo najde v kontejnerech	nepere, zahodí

Obstarání oblečení není pro většinu velkým problémem, horší je to s praním. To vystihuje i tento výrok pana Kryštofa: „... to vám vždycky někdo dá. My jsme tak hadrářský národ. Na žrádlo si lidé začínají šetřit, ale oblečení, to najdete u kontejnerů čisté, voní a jaké značkové, aj spacák sa najde. S praním to je horší, když zašpiním, zahodím.“ Pokud si oblečení perou, využívají pomoci svých známých nebo příbuzných.

Tabulka č. 8 - Zdravotní stav a návštěvy u lékaře

	osobní pohled na zdraví	návštěva u lékaře
Tomáš	lepší, bylo to horší	před 3 roky a nedávno
Václav	dobré	před 10 lety
Igor	celkem dobré, v nohách po úrazu šrouby, poranění hlavy při pádu	před 4 měsíci
Vasil	perfektní	před 3 roky
Lukáš	dobré	před 3 roky
Adam a Eva	normální, prodělaná bronchitida, svrab, žaludeční vřed, zápal plic	nedávno
Kryštof	někdy dobré, jindy horší	před 2 roky

Většina respondentů se subjektivně cítí v dobrém zdravotním stavu. Prodělané nemoci a úrazy, o kterých vypovídali, však objektivně svědčí, že jejich zdravotní stav je pravděpodobně horší než u běžné populace.

Dotazovaní lékařskou péčí sami zpravidla nevyhledávají, k lékaři se dostávají až v akutním stavu.

Tabulka č. 9 - Zdroj příjmu

	příjem
Tomáš	sociální dávky
Václav	starobní důchod
Igor	starobní důchod
Vasil	sociální dávky, sběr surovin, brigády
Lukáš	podpora v nezaměstnanosti, brigády
Adam a Eva	sociální dávky
Kryštof	bez příjmu, pouze brigády

Všichni dotázaní, kromě jednoho muže, mají v současné době stálý příjem ve formě sociálních dávek nebo důchodu. Muž tvořící výjimku je bez osobních dokladů a nemá zájem si je vyřídit, proto také nemůže úředně nic nárokovat.

3.4.3. Deklarované příčiny vzniku bezdomovectví - vyhodnocení

Tabulka č. 10 - Životní okolnosti, které zapříčinily současný stav

	okolnosti
Tomáš	ztráta bytu, výkon trestu
Václav	po rozvodu dobrovolně odešel z bytu
Igor	ztráta bydlení
Vasil	nechtěl, aby ho živili rodiče
Lukáš	ztráta zaměstnání
Adam a Eva	ztráta bydlení
Kryštof	ztráta zaměstnání a poté bytu

Respondenti uvedli, že na počátku jejich bezdomovectví stojí ztráta bydlení, které předcházely okolnosti jako ztráta zaměstnání, návrat z výkonu trestu a rozvod. Dva

z nich dokonce uvádějí, že by sice mohli bydlet, ale na základě vlastního rozhodnutí odešli na ulici.

Z výpovědí je patrné, že ve velké míře převažují subjektivní příčiny bezdomovectví⁷⁹.

3.4.4. Pohled na vlastní životní trajektorii

Tabulka č. 11 – Zklamání, křivdy, největší problém

	zklamání, křivdy, problém
Tomáš	rozvod, úmrtí družky a rodičů, výkon trestu
Václav	blíže nespecifikováno
Igor	nerozumí si se snachou, čekání na rozhodnutí o důchodu
Vasil	alkohol, rozvod
Lukáš	dluhy
Adam a Eva	ztráta bytu
Kryštof	ztráta bytu

Výpovědi respondentů dokreslují příčiny⁸⁰, které vedly k tomu, že se stali bezdomovci a také okolnosti, proč v tomto životním způsobu setrvávají.

S ohledem na celkovou výpověď respondentů je ze všech rozhovorů patrné, že v pozadí stojí problémy ve vztazích.

⁷⁹ Viz kapitola 2.6 Faktory vyvolávající fenomén bezdomovectví.

⁸⁰ Tabulka č. 10 Životní okolnosti, které zapříčinily současný stav.

Tabulka č. 12 - Plány do budoucnosti

	budoucnost
Tomáš	mít vlastní bydlení - garsonku
Václav	mít dobré zdraví
Igor	vyřízení starobního důchodu
Vasil	najít si zaměstnání, vrátit se k rodičům a zpátky do běžného života
Lukáš	zdraví
Adam a Eva	vyhrát ve sportce
Kryštof	výhra a pořízení vlastního bydlení

Z výpovědí vyplývá, že dotazovaní nemají již povětšinou ambice změnit svůj současný stav. Pravděpodobně v tom hraje významnou roli délka života na ulici a věk. Nepředpokládají, že by se ke změně mohli vlastním úsilím sami nějak dopracovat, ale spoléhají spíše na nereálné situace (výhra v loterii). Výjimku tvoří pan Vasil, nejmladší z dotazovaných, který ví, co by měl udělat, aby dosáhl svého cíle – návratu do běžného života.

3.4.5. Obraz typického vsetínského bezdomovce

Na základě zjišťovaných charakteristik lze následovně popsat typického vsetínského bezdomovce.

Muž žijící zjevným bezdomovectvím ve Vsetíně je sice ještě v produktivním věku, ale blíží se k hranici 60 let, je rozvedený. Den tráví na veřejných místech ve městě, a to v parku, na nádraží a u hypermarketů. Místa nocování často mění (mosty, parky, výměníky, sklepy), přechodně využívá k přespání ochoty svých kamarádů.

Nemá větší problém s obstaráváním potravin a pitné vody. Potraviny si kupuje nebo si je opatří s proslou lhůtou z kontejnerů u hypermarketu. Ještě snadněji si opatřuje oblečení, které nachází v kontejnerech u bytových domů, popřípadě si je koupí. Nemá možnost praní, a proto raději špinavé oblečení zahodí a opatří si další. Subjektivně se cítí zdravý, ale jeho zdravotní stav je horší než u běžné populace. Lékařskou péči sám většinou nevyhledává, k lékaři se dostane zpravidla až v akutním stavu. Má stálý příjem ve formě sociálních dávek.

Jeho nynější špatná životní situace bezdomovce je způsobena ztrátou bydlení, spojenou s předešlými událostmi ztráty zaměstnání a rozvodu. Nemá již ambice změnit svůj současný stav. Při řešení své situace se spoléhá spíše na nereálné možnosti, jako je výhra v loterii, než na vlastní cílevědomé úsilí.

3.5. Deskripce nabídky sociálních služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně

Při deskripci nabídky sociálních služeb ve Vsetíně jsem vycházela z těchto zdrojů: internetového Registru poskytovatelů sociálních služeb, webových stránek organizací poskytujících tyto služby, interních materiálů ELIM Vsetín, o. s. a rozhovorů se sociálními pracovníky těchto organizací.

Jak jsem již zmínila v kapitole 2.2 Bezdomovectví, v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, se přímo nehovoří o pojmu bezdomovectví. Proto jsem se zaměřila na organizace, jejichž cílovou skupinou jsou osoby bez přístřeší nebo osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Těmto skupinám osob fakticky odpovídají bezdomovci.

Ve městě Vsetíně působí dvě organizace, jejichž sociální služby, viz kapitola 2.11 Sociální služby pro bezdomovce, jsou zaměřeny, vedle jiných, také na cílovou skupinu osob bez přístřeší a osob v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, tj. i mužů bezdomovců. Jedná se o organizace:

- **ELIM, křesťanská společnost pro evangelizaci a diakonii Vsetín, o. s.,**
- **občanské sdružení Agarta.**

ELIM, křesťanská společnost pro evangelizaci a diakonii Vsetín, o. s., dále jen ELIM Vsetín, o. s., má registrováno pět služeb sociální prevence, určených osobám bez přístřeší nebo pro osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Jsou to služby:

- **azylový dům,**
- **noclehárna,**
- **dům na půl cesty,**

- **terénní program,**
- **nízkoprahové denní centrum.**

První tři uvedené služby jsou určeny pouze mužům, zbývající jsou poskytovány mužům i ženám.

- **Azylový dům ELIM** se nachází v okrajové části města. Jeho kapacita činí 32 lůžek, z toho jeden dvojlůžkový pokoj slouží jako izolace pro nemocné uživatele služeb a má vlastní WC s koupelnou. Zařízení poskytuje své služby 24 hodin denně po celý rok. Cílovou skupinu tvoří muži bez přístřeší a muži v krizi. Služba je poskytována uživatelům od 18 let. Při přijetí do azylového domu musí žadatel prokázat svou potřebnost, mít platný doklad totožnosti, doporučení kožního a obvodního lékaře, stálý zdroj příjmů a snahu řešit svou situaci. Smlouva o poskytnutí ubytování se zpravidla uzavírá na dobu určitou a to 3 měsíce. O prodloužení pobytu rozhoduje ubytovací komise, složená se zástupců odborné veřejnosti.

Azylový dům ELIM poskytl v roce 2009 ubytování 56 mužům, k 31. 12. 2009 bylo ubytováno 32 mužů, což je plná kapacita azylového domu ELIM.⁸¹

- **Noclehárna ELIM** je součástí budovy azylového domu, její kapacita je 12 lůžek. Je provozována celoročně. Uživatelé služby jsou muži bez přístřeší. Cílem služby je:
 - snížit sociální a zdravotní rizika související s životem na ulici,
 - poskytnout nocleh, jedno teplé jídlo a možnost provést osobní hygienu,
 - motivovat k posunu do azylového domu a vzbudit chuť řešit svou situaci.

V roce 2009 bylo poskytnuto 2 082 noclehů, službu využilo 66 mužů bez přístřeší.⁸²

- **Byt na půl cesty ELIM** se nachází poblíž centra města v běžné obytné zóně. Jedná se o byt o velikosti 1 + 1 s příslušenstvím, který je určen pro dvě

⁸¹ Sdělení sociální pracovníce paní Bc. Evy Hanuliakové ze dne 15. 1. 2010.

⁸² Sdělení sociální pracovníce paní Bc. Evy Hanuliakové ze dne 15. 1. 2010.

osoby. Jedná se o bydlení, které vykazuje znaky bydlení v domácnosti. Byt je určen pro zletilé muže bez přístřeší. Cílem této sociální služby je⁸³:

- úplné osamostatnění uživatele, jeho resocializace,
- naprostá nezávislost na službě,
- poskytnutí potřebné podpory.

V roce 2009 využili službu bytu na půl cesty 3 muži.⁸⁴

• **Terénní práce ELIM** je určena osobám (mužům i ženám) nad 18 let, které žijí na ulici, nacházející se v krizi nebo v sociálně nevhodných podmínkách. Posláním služby je pomoci lidem bez přístřeší v jejich přirozeném prostředí a to na rovině sociální, duševní, duchovní a praktické. Cílem služby je⁸⁵:

- snížení sociálních a zdravotních rizik souvisejících s životem na ulici a jejich dopadu na společnost,
- zajištění základních potřeb cílové skupiny, poskytnutí žádané služby podle potřeb uživatelů přímo v jejich přirozeném prostředí nebo formou zprostředkování služby jinými poskytovateli,
- motivování lidí žijících na ulici k řešení jejich situace.

Dosahování výše uvedených cílů se děje prostřednictvím⁸⁶:

- poskytování poradenství, informačního servisu,
- poskytování materiální, potravinové a laické zdravotní pomoci,
- poskytování krizové intervence,
- poskytnutí možnosti hygieny,
- pomoci při vyřizování osobních záležitostí uživatelů, pomoci při sepisování dokumentů,
- nabídky zprostředkování nouzového ubytování (noclehárny, azylového domu, ubytovny apod.),
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- pomoci při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a podpory dalších aktivit usnadňujících sociální začlenění uživatelů,

⁸³ Interní materiál ELIM Vsetín, o. s.

⁸⁴ Sdělení sociální pracovníce paní Bc. Evy Hanuliakové ze dne 18. 1. 2010.

⁸⁵ Interní materiál ELIM Vsetín, o. s.

⁸⁶ Interní materiál ELIM Vsetín, o. s.

- podpory při získávání a znovunabytí pracovních, osobních a sociálních schopností a dovedností.

Služba terénního programu je poskytována teprve od 1. října 2009. Od 1. 10. 2009 do 31. 12. 2009 bylo uskutečněno 306 kontaktů s uživateli, službu využilo 27 mužů.⁸⁷

- **Nízkoprahové denní centrum ELIM**, dále jen denní centrum, bylo otevřeno 1. ledna 2010. Denní centrum je součástí azylového domu ELIM. Služba je poskytována v průběhu celého roku pouze v pracovních dnech. Tato sociální služba je určena pro osoby bez přístřeší starší 18 let, které žijí a přespávají mimo klasické ubytovací kapacity a zpravidla nevyužívají jiných pobytových sociálních služeb. V denním centru může pobývat současně maximálně 5 osob. Denní centrum umožňuje pobyt ve společenské místnosti, využít hygienické zázemí (sprcha a WC), uživatelé mají možnost zakoupit si stravu, dostat dle potřeby oblečení nebo si své vyprat. Hlavní metodou práce s uživateli je individuální sociální práce, která probíhá formou rozhovorů s pracovníky centra.⁸⁸

Službu denního centra od 1. do 31. ledna 2010 využilo 29 mužů, v rámci 93 kontaktů.⁸⁹

Občanské sdružení Agarta má registrovanu jednu službu sociální prevence - **terénní program**, která je určena také osobám bez přístřeší. Toto občanské sdružení se nachází v městské části Ohrada.

- **Terénní program** poskytuje služby s ohledem na možnosti a podmínky místa kontaktu. Jedná se o zprostředkování kontaktu mezi klientem a dalšími institucemi nebo službami, které by mohly vést ke zlepšení stavu klienta a zkvalitnění jeho životních podmínek. Dále mapuje skrytou i otevřenou drogovou scénu a rozšiřuje propagační a osvětové materiály. Je určen pro⁹⁰:

- děti a mládež od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy,
- osoby bez přístřeší,

⁸⁷ Sdělení sociálního pracovníka pana Bc. Oldřicha Unara ze dne 6. 1. 2010.

⁸⁸ Interní materiály ELIM Vsetín, o. s.

⁸⁹ Sdělení sociálního pracovníka pana Bc. Oldřicha Unara ze dne 1. února 2010.

⁹⁰ http://registr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?sd=ter%C3%A9nn%C3%AD+programy&zak=Zl%C3%A4nsk%C3%BD&zaok=Vset%C3%ADn&SUBSESSION_ID=1263487786681_13 ze dne 14. 1. 2010.

- osoby ohrožené závislostí nebo závislé na návykových látkách
- osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy.

V rámci terénního programu jsou nabízeny uživatelům služby⁹¹:

- individuální poradenství,
- informační servis,
- kontaktní práce,
- krizová intervence,
- sekundární výměnný program,
- sociální práce,
- testování infekčních nemocí,
- výměnný program,
- základní zdravotní ošetření.

V terénním programu bylo kontaktováno v roce 2009 maximálně 5 mužů bez přístřeší.⁹²

3.6. Shrnutí nabídky sociálních služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně

V době kdy jsem začínala psát svou práci, tj. na jaře 2009, byly zastoupeny sociální služby pro muže bezdomovce ve Vsetíně Azylovým domem ELIM, Noclehárnou ELIM a Bytem na půl cesty ELIM. Terénní program ELIM se nacházel pouze v přípravné fázi a od října 2010 získal registraci a zahájil oficiálně svou činnost. Poslední nedávno vzniklou službou se stalo Nízkoprahové denní centrum ELIM pro osoby bez přístřeší, které zahájilo svou činnost od 1. 1. 2010. Terénní program občanského sdružení AGARTA poskytuje své služby sice již delší dobu, avšak s nově vzniklým Terénním programem ELIM se překrývá jen velmi málo, zaměřuje se prioritně na jinou cílovou skupinu.⁹³

⁹¹ http://registr.mpsv.cz/socreg/soubory.do?736c=79479d3b5f40c39b&SUBSESSION_ID=1265440588693_1#3 ze dne 6. 2. 2010.

⁹² Poskytnuté údaje z rozhovoru s panem Mgr. Jakubem Olšákem ze dne 12. 1. 2010.

⁹³ Viz kapitola 3.5 Deskripce nabídky sociálních služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně.

Z tohoto přehledu vyplývá, že v současné době jsou ve Vsetíně zastoupeny hlavní typy sociálních služeb, které mohou muži bezdomovci využívat. Všemi poskytovanými službami se prolíná také sociální poradenství. Dnes tak mají tyto muži možnost se posouvat postupnými a pro ně přijatelnějšími kroky od pomoci v terénu, přes denní centrum, noclehárnu, azylový dům až po byt na půl cesty. Tímto jsou vytvořeny lepší předpoklady pro jejich postupné začleňování do navazujících programů a tím i v konečném důsledku k jejich případné resocializaci.

Z možných dalších sociálních služeb⁹⁴, které by byly zacíleny pouze na muže bezdomovce, dosud ve Vsetíně nejsou služby následné péče, kontaktní centrum, krizová pomoc, sociální rehabilitace a telefonická krizová pomoc. Pro zkvalitnění pomoci mužům bezdomovcům by podle mého názoru bylo zde vhodné poskytovat z těchto služeb sociální rehabilitaci. Tato forma pomoci by znamenala větší pravděpodobnost resocializace u osob, které již delší dobu využívají například azylový dům. Zřízením pobytové formy sociální rehabilitace, by se, podle mého názoru, mohlo vhodněji a účinněji pomáhat mužům bezdomovcům k zvyšování jejich samostatnosti a nezávislosti, než když tyto muži přejdou z azylového domu do bytu na půl cesty, kde sociální práce není již tak intenzivní. Tato forma pomoci by tak mohla účinněji posilovat vytváření návyků pro běžný život.

Vhodný nástroj pro posílení prevence před jevem bezdomovectví by také znamenalo zřízení sociální služby krizová pomoc. V některých případech by se tak mohlo bezdomovectví úplně předejít.

Z hlediska kapacit (lůžek, kontaktů, intervencí) je nabídka v současnosti provozovaných sociálních služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně postačující. Při kontaktech se sociálními pracovníky jednotlivých poskytovatelů jsem nezaznamenala převis zájmu žadatelů nad kapacitními možnostmi poskytovaných sociálních služeb.

⁹⁴ Viz kapitola 2.11 Sociální služby pro bezdomovce.

4. ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala problémem bezdomovectví a konkrétněji jsem se zaměřila na muže, žijící zjevným bezdomovectvím ve Vsetíně.

Fenomén bezdomovectví patří ke znakům naší nynější svobodné společnosti a je předmětem zkoumání, snah o řešení prostřednictvím sociálních aktivit převážně nestátních organizací, ale také objektem medializace. Bezdomovectví není jenom záležitostí velkých měst, jak by se mohlo někdy jevit právě z informací poskytovaných sdělovacími prostředky, ale je problémem také menších měst a obcí.

V teoretické části práce jsem se zaměřila na vymezení stěžejních pojmů bezdomovec, bezdomovectví, sociální vyloučení a uvádím další související poznatky k problematice bezdomovectví na základě odborné literatury a platné legislativy. Zjistila jsem, že v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, se přímo ani o bezdomovcích nehovoří, ale jsou skryti pod pojmy jako osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, a dále zákon hovoří o osobách bez přístřeší. Odborná literatura k problematice bezdomovectví, ze které jsem čerpala, je z velké části shrnutím mnohaleté práce jedinců zabývajících se pomoci bezdomovcům v neziskovém sektoru a je především zobecněním situace v Praze a ve velkých městech.

V empirické části práce jsem se soustředila na jev bezdomovectví v menším okresním městě a to v místě mého bydliště, ve Vsetíně. Tento problém mě zajímal jak z osobního, tak i z profesního hlediska, protože pracuji v organizaci poskytující sociální služby bezdomovcům, avšak nejsem v přímém kontaktu s těmito osobami. Cílem mé bakalářské práce bylo provedení sondy do problematiky mužů žijících zjevným bezdomovectvím ve městě Vsetíně a deskripce nabídky služeb určených těmto mužům na území města. K tomu jsem zvolila formu pilotní studie.

Prvním záměrem mé práce bylo rozkrytí vybraných charakteristik zjevných bezdomovců ve Vsetíně, které by poskytly základní obraz o dané skupině. Zjišťovanými okruhy charakteristik byly: demografické údaje (tj. zjištění velikosti

a věkového složení této skupiny), způsob uspokojování základních životních potřeb (tj. zjištění životních podmínek této skupiny), deklarované příčiny vzniku bezdomovectví a pohled na vlastní životní trajektorii (tj. sebereflexe příčin své současné situace a představ jejího řešení).

V demografických údajích jsem zjišťovala velikost a věkové složení těchto osob. Počet jsem zjišťovala pozorováním na místech pohybu a nocování zjevných bezdomovců, přitom jsem je současně přiřazovala do zvolených věkových kategorií. Zjištěný výsledek 59 mužů mě spíše překvapil, očekávala jsem nižší číslo. Pravděpodobně bude celkový počet ještě o něco málo vyšší, z důvodu nemožnosti zastížení všech osob při sčítání. Zjistila jsem, že mladých mužů bezdomovců je ve Vsetíně poměrně málo a převažují muži spíše starší, blížící se k hranici 60 let.

Jsem přesvědčena o tom, že zjištěný počet má důležitou vypovídající hodnotu o rozsahu tohoto jevu v současnosti a může sloužit jako srovnávací hodnota při případných budoucích sčítáních a tím i k hodnocení tendence vývoje bezdomovectví ve městě.

Pro zjištění dalších charakteristik jsem zvolila metodu polostandardizovaných rozhovorů s vybraným vzorkem mužů.

Údaje zjištěné z ostatních charakteristik: způsob uspokojování základních životních potřeb, deklarované příčiny vzniku bezdomovectví a pohled na vlastní životní trajektorii se u zjevných mužů bezdomovců ve Vsetíně zásadně neodlišují od charakteristik uváděných v odborné literatuře. Většina z dotázaných je v produktivním věku, avšak zajímavé je zde to, že počet svobodných mužů je malý a převažují rozvedení, popř. ovdovělí, tzn. muži, kteří měli dříve sami své rodiny. Způsob uspokojování životních potřeb bezdomovců odpovídá všeobecným zjištěním. Místa pohybu ve dne a místa nocování jsou typická pro danou skupinu osob. Specifikem Vsetína je, že díky poloze města v zalesněné a kopcovité krajině využívají někteří bezdomovci okolního přírodního prostředí jak k přebývání ve dne, tak i k nocování, a dokonce využívají přírodních zdrojů i k získávání pitné vody. Rovněž typický je i jejich nepříliš dobrý zdravotní stav, příčiny jejich nynějšího bezdomoveckého způsobu života a malé úsilí a schopnost svoji situaci

změnit k lepšímu. Překvapivé bylo zjištění, že většina bezdomovců zde má stálý příjem v podobě sociálních dávek nebo důchodů. To mimo jiné vypovídá o šíři sociální práce s těmito lidmi ve městě. Mnozí z oslovených mužů tak uváděli, že si potraviny i oblečení kupují.

Druhým záměrem bylo provedení deskripce nabídky služeb určených mužům bezdomovcům na území města Vsetína.

Nejvýznamnějším a téměř výhradním poskytovatelem těchto služeb pro muže bezdomovce ve Vsetíně je občanské sdružení ELIM Vsetín, které dlouhodobě provozuje azylový dům, noclehárnu a byt na půl cesty. V poslední době rozšířilo své aktivity o terénní program (od října 2009) a denní centrum (od ledna 2010). Paralelně poskytuje terénní program občanské sdružení AGARTA, které se sice primárně zaměřuje na osoby ohrožené závislostí na návykových látkách, ale jeho služby mohou využít i muži bezdomovci.

Na základě vyhodnocení nabídky sociálních služeb, určených pro muže bez příštíře a pro osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, jsem zjistila, že ve městě Vsetíně jsou v současnosti zastoupeny všechny důležité typy sociálních služeb, které mohou muži bezdomovci využívat, a to azylový dům, noclehárnu, terénní program, nízkoprahové denní centrum a byt na půl cesty. Pomoc těmto lidem by z mého pohledu mohla být ještě komplexnější, kdyby se zřídila pobytová forma sociální rehabilitace, která by napomáhala mužům na cestě k resocializaci. Další chybějící sociální službou preventivního zaměření je krizová pomoc, jejímž poskytnutím lze v některých konkrétních případech zamezit tomu, aby se jedinec stal bezdomovcem.

Provedená sonda mezi muži bezdomovci ve Vsetíně rozkrývá vybrané charakteristiky těchto mužů a poskytuje tak důležité informace o jejich životním způsobu a podmínkách, ve kterých žijí. Lepší znalost této cílové skupiny vytváří předpoklad k účinnější pomoci těmto lidem a také umožňuje sledování tendence vývoje bezdomovectví ve městě.

Předpokládám, že výsledky mé práce budou konkrétně využity pro plánování a realizování práce s osobami bez příštíře v ELIM Vsetín, o. s. Mohou sloužit

jako podklad pro zpracování interních materiálů této organizace jako je sociální mapa, metodika poskytovaných služeb, materiály pro seznámení nových zaměstnanců s problematikou bezdomovectví v kontextu místních podmínek a pro strategický plán organizace.

Osobně jsem si mohla při zpracovávání této bakalářské práce uvědomit, co pro mne znamená domov, konkrétní místo, kde mohu bydlet a které sdílím se svými nejbližšími. Je to hodnota, o kterou je nutno trvale usilovat, která není samozřejmá. Mnozí, se kterými jsem se setkala, o domov z nějakého důvodu přišli. Velmi mě také oslovily rozhovory s konkrétními muži bezdomovci, při kterých jsem mohla nahlédnout do jejich životních příběhů.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Literatura:

Hradecký, I. a kolektiv. Definice a typologie bezdomovství. 1. vyd. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

Hradecký, I. Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006 politická část. vyd. neuvedeno, Praha: vydavatel neuveden, 2006. ISBN neuvedeno.

Hradecký, I. Profily bezdomovostí v České republice: Proč spí lidé venku a kdo jsou ti lidé. Tematická zpráva 2005, zpracovaná pro Evropskou observatoř bezdomovství. vyd. neuvedeno. Praha: vydavatel neuveden. ISBN neuvedeno.

Hradecký, I., Hradecká, V. Bezdomovství – extrémní vyloučení. vyd. neuvedeno. Praha: Naděje, 1996. ISBN neuvedeno.

Janoušková, K. Nedělníková, D. Profesionální dovednosti terénních pracovníků. Sborník studijních textů pro terénní pracovníky. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-503-4.

Kolektiv autorů. Návrh udržitelného rozvoje sociálních služeb pro bezdomovce. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2348-8.

Mareš, P. Faktory sociálního vyloučení. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2006. ISBN 80-87007-15-8.

Průdková, T. Novotný, P. Bezdomovectví. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

Štěchová, M. Luptáková, M. Kopoldová, B. Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.

Šupková, D. a kolektiv. Zdravotní péče o bezdomovce v ČR. 1. vyd. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2245-0.

Internetové odkazy:

www.agarta.cz

www.czso.cz

www.esfcr.cz

www.iregistr.mpsv.cz

www.mestovsetin.cz

www.mpsv.cz

www.nadeje.cz

www.vupsv.cz

www.2.brno.cz

Legislativa:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Interní materiály:

Interní materiál ELIM Vsetín, o. s.

Interní materiál Města Vsetína

6. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Graf č. 1 Počet mužů bezdomovců ve Vsetíně.....	43
Tabulka č. 1 - Sedm teoretických domén bezdomovství.....	11
Tabulka č. 2 - ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR.....	13
Tabulka č. 3 - Věk	44
Tabulka č. 4 - Místo nocování.....	44
Tabulka č. 5 – Místo, kde se zdržují během dne	45
Tabulka č. 6 - Obstarávání jídla a přístup k pitné vodě.....	45
Tabulka č. 7 - Zdroje získávání oblečení a možnost praní.....	46
Tabulka č. 8 - Zdravotní stav a návštěvy u lékaře.....	46
Tabulka č. 9 - Zdroj příjmu	47
Tabulka č. 10 - Životní okolnosti, které zapříčinily současný stav.....	47
Tabulka č. 11 – Zklamání, křivdy, největší problém.....	48
Tabulka č. 12 - Plány do budoucnosti	48

7. PŘÍLOHY

Otázky použité v rozhovorech

1. Mohl byste mi říci, jak vám říkají a kolik je vám let?
2. Kde většinou spíte? Kde trávíte den?
3. Co zavinilo, že jste se do této životní situace dostal?
4. Jak a kde si obstaráváte oblečení, věci pro sebe, lůžkoviny? Máte možnost si vyprat prádlo?
5. Co jíte a jak si jídlo obstaráváte? Kde máte možnost se napít pitné vody?
6. Jak jste na tom se zdravím? Kdy jste byl naposledy u lékaře? Kdy jste byl naposledy nemocný? S čím se nyní léčíte? Máte zdravotní pojištění – kartičku?
7. Jaký je váš zdroj příjmů?
8. Jaké zklamání či křivdu jste v životě zažil? Co považujete za svůj největší problém?
9. Jaké máte plány a přání do budoucnosti?
10. Chtěl byste ještě něco dodat k našemu rozhovoru?

Přepsané rozhovory

Rozhovor č. 1

1. Já su Tomáš, no teďka v sobotu 56 let.
2. Do hospody já nechodím, většinou na Trávníkách, Rybníkách, tam jsem vyrůstal, jak kdy. Spím někde na Rybníkách.
3. Můj otec byl voják z povolání, mama umřela, a on taky. Já jsem měl 3 pokojový byt na Rybníkách a ten patřil vojenské správě. Roku 1987, kdy můj otec zemřel, jsem musel byt vrátit vojenské správě. No abych to řekl upřímně, do roku 1992 jsem byl ve výkonu trestu. Celkem jsem tam byl 8 x.
4. Já беру peníze, sociálku, já si něco kupím. Oblečení si mohu vyprat u sestry.
5. No mám tady jídlo, včera jsem si kupil kačenu a kuře a ona mi to udělala. Nemám problém se napít vody.
6. No, už je to lepší, bylo to horší. Víte, že ani nevím, kdy jsem byl naposledy u doktora. Před 3 rokama jsem byl v nemocnici. Teď jsem byl zas v nemocnici, protože jsem spadl.
7. Dostávám od sociálky 2 900 Kč.
8. No, že jsem sa rozvedl, že mi umřela družka. Zklamání – že mi umřeli rodiče, no to, že jsem byl 10 roků v arestu, mojí vlastní vinou.
9. To jste mě právě dostala, no přál bych si, abych dostal nějakou garsonku. Ptal jsem se na to a nechcú mi ju dať.
10. Ne.

Rozhovor č. 2

1. Jsem Václav a bylo mi v březnu 70.
2. Venku, tak volně – v parku. V noci jsem v soukromí.
3. Svého času podala manželka žádost o rozvod a já jsem nebyl proti tomu. Nerad kladu nějaký odpor, nikdy a nikomu. Ustoupil jsem, aby to byl co nejkratší proces. Přátelství mezi námi zůstalo, to tam je, ale z takových stísněných důvodů tam není kde bývat. Syn se vrátil ze Španělska, tak jsem uvolnil jemu místo.
4. Z důchodu si mohu vše koupit, co potřebuji, také mám možnost si vyprat i vyžehlit prádlo, to je bez problémů.
5. Když mám příjem, nemám co řešit. Mohu si jídlo koupit.
6. Zaplat' Pán Bůh dobře, kdy jsem byl u doktora naposledy, ani nevím. Zdravotní kartičku mám, naposledy jsem se léčil před 10 lety.
7. Mám starobní důchod a stačí mi na veškeré mé potřeby.
8. Za 70 let života člověk něco prožije a na těch zklamáních a křivdách člověk staví. Když končila II. světová válka, to mi bylo 6 let, to si pamatuji.
9. Hlavně aby sloužilo zdravíčko. To je základ, na kterém se dá stavět všecko.
10. Ne.

Rozhovor č. 3

1. No Igor. Prvního dubna jsem měl 62 roků.
2. Když rostou hříby, tak jsem věčně v lese, jsem vyhlášený hříbař. A jinak, třeba teď zase čekám na ně tady. Prochodím celý Vsetín, tak obyčejně. Noc – jak kdy. Buď u některého známého, nebo u svého syna.
3. Co to zavinilo, o Vánocích to bylo 10 let, co mi zemřela manželka, na půl roku na to i švagr, ten byl svobodný, tak můj syn musel přestat dělat fotografa tady na Vsetíně a musel převzít hospodou, tak byl z něho hospodský, a teď tu hospodu v září prodal jako rodinný podnik, co jsem měl teda dělat. Tím pádem jsem měl už po bývání. Udělalo sa z toho skladiště i když tam byla velká restaurace, dva sály. To bylo před 4 rokama. To bylo v Růžďce. Jenomže já jsem bydlel v Zubří, jak zemřel otec, zpátky jsem šel do hospody. Co jsem měl tedy dělat. Nakonec pro mě v hospodě nebylo místo.
4. To zase není problém. Vyprat, to ne.
5. To já si něco koupím. Na vodu si musím zajít do studánky, ještě že tady teče.
6. Osm roků, 9 šrúbů, 3 šrúby, jinak celkem dobře. To bylo v lednu, jak jsem uklúznul a mě dovezli na nocležnu s rozbitú hlavú zešitú. U své doktorky v Zubří jsem byl naposledy před dvěma rokama. Já jsem tam měl doktora, o dva roky staršího než já, můj kamarád. Spolu jsme vyrůstali. Jenomže když jsem tam před těma dvuma rokama přišel, tak jsem zjistil, že den před tím se pověsil. Kartičku zdravotní pojišťovny mám, akorát nemám občanský průkaz.
7. To mám také zamotané. Já jsem dostal invalidní důchod, 48 %, nakonec jak jsem měl před třema rokama, jak jsem měl 59 mi dali starobní důchod, ale pouze 48 %, což je 12,7 % dolů z toho. Takže já teď mám 3 560 korun. Ale za ty tři roky, jestli to dostanu nebo nedostanu se zpětnú platností zpátky, to se uvidí. Teď už sice 62 roků jsem měl. To už dělá, když budu počítat jen 6 000, to už je 216 000 korun. Musím čekat na rozhodnutí v Praze. Občas sa stane, nějaká brigáda.
8. Svůj největší problém? To by bylo na dlúhé povídání. Jednoduše, nerozumím si se svoji snachú. Má hotelovú školú, ale u nás v hospodě nikdy nebyla. Dělal ve Zbrojovce, jak sa dělajú ty plastové okna, tam dělala.
9. Momentálně, musím počkat, jak to dopadne s tím mojím důchodem.
10. To stačí.

Rozhovor č. 4

1. Říkají mi Vasil, 44 let.
2. Paní, abych vám to řekl po pravdě, já bloudím od nádraží k Hypernově, tak hore, dole. Prostě bloudím. Jinak moje kamarádka marodí, tak já, teď sa nestýkáme, jináč jsem vždycky byl v jednu hodinu u trafiky u nádraží a tam jsem ji vždycky řekl „Ahoj, jak se máš?“V noci spím venku i v zimě.
3. Já jsem na pracáku a přišel jsem na sociálku a oni mi řekli, že mi nedají ani korunu, protože mě mají živit rodiče. A já jsem sa sebral a řekl jsem jim, že se nenechám živit rodičema, tak jsem šel na ulici. Jinač, můžu přijít za rodičema, pustí mňa, to je v klidu.
4. Tož oblečení mám i doma u rodičů, oni mi to aj operou. A jináč třeba se postarám, že v kulturáku je to v pátek za 10 Kč, a já si tam něco vyberu levného.
5. Paní, to vám taky můžu říct. Víte že, za hypernovú je konták a je tam plno zboží, a dokážu si s tím vydržet, já nevím třeba i týden třeba. Je tam plno jogurtů co oni vyřazují. U Vatry sú kohůtky, nebo můžete aj tam, na Jasence je ta studánka.
6. Perfektně. Když piju kafe tak musím být zdravý. Tři roky co jsem byl naposledy u doktora. Lékař pan Halata v Hošťálkově. Všecko mám paní. (kartičku zdr. poj.) Neléčím se. Jó měl jsem jednou dřív nízký tlak, to je už dávno, jinak nic jinšího.
7. Teďkom sociálka, co jsem dostál. Předtím jsem neměl ani korunu, to jsem žil jakési roky venku úplně bez koruny. Taky jsem vyžil. Sbíráám, proto jsem také řekl, že jsem jezdil do sběru a třeba mě potkal kámoš, pojd' mi pomoc, tak jsem šel. A on mi třeba dal jídlo na dva dni.
8. Můj největší alkohol. To už je dávno. Zklamání, to jak jsem sa rozved.
9. Přemýšlím, přemýšlím, protože mám rád rodiče a chcu se vrátit do toho normálního života, chci si najít normální zaměstnání a vrátit se domů. Zpátky do toho života a může pak bydlet doma, všecko v klidu.
10. Ne.

Rozhovor č. 5

1. Tak Lukáš, 62 let.
2. Kde sa dalo, ve městě, a potom na vrchu na té chalupě jsem tam bydlel ještě s jedním.
3. Práca. Přišel jsem o práci. Pracoval jsem ve Zbrojovce. Dva roky jsem bez práce.
4. Oblečení jsem měl vlastní. Občas jsem si vypral u kámoša.
5. Když jsem měl nějaké peníze, tož jsem si koupil stravu. Pitná voda tam není, my jsme chodili tam dále, tam je takový potůček, teče taková ta voda. Oni ji nechali vyzkoušet a myslím, že je dobrá.
6. Zatím dobře. Teď jsem byl na těch prohlídkách než jsem šel tu bydlet. Kartičku zdravotní pojišťovny mám. Víím kdo je můj lékař. Před třema rokama jsem sa léčil, to jsem ještě dělal.
7. Teďka mám podporu, předtím jsem byl bez příjmu. Občas nějaká brigáda byla.
8. Problém, akorát zaplatit dluhy co mám.
9. Abych měl zdraví.
10. Není co.

Rozhovor č. 6

1. No já se jmenuju Adam a to je Eva. 58 jsem měl. Pětapadesát let já jsem měla v loni v červnu.
2. Tož spíme buď ve vlaku, jsme spávali nebo v Lid'áku. Z tama nás vyhnal. Jak sa dá. Tam nás nechá ten. Tam nám říkal, že tam možem spávať, tam binec neudělá nic. Koberec a cihly, na tom si roztáhnem a tam spíme. Tož je to tvrdé. Tož dříve jsme byli ve vlaku, odstaveném. Jak tady stál. Tam jsme spávali. A včil už jede přímo. Přes den jsme v parku nebo tak, tož policajti obecní brblú, že sa tam plancú bezdomovci. Tož sa zašijem do parku nebo hen k temu, k lokomotivě, že tod'.
3. Tož Novák, sused tož, pod nama co býval. V dvúpokojovém bytě, my jsme s manželem spali v obyváku, ogaři spávali v ložnici. Platilo sa všeccko. No tam sa platilo všeccko, no a zavazal jsem susedom, no já jsem to ještě neměl kupené. Já jsem udělal blbost, já jsem si to měl odkupit vtedy, co jsem dělal ve Zbrojovce. Byt jsem dostal místo rodinného baráku, co zbúrali. Tata sa podruh oženil, on byl vdovec a já jsem dostal kvartýr na Rybníkoch. Rok jsme tak.
4. Tož buď sa kúpí nebo dostanem, s vypráním to je horší.
5. Salámy, konzervy, tož uvařit sa nedá. Někdý si zajdem, hen do hospody, ale je to drahé, to sa nehodí. Všade tady je voda, v parku a na náměstí, barc kdé.
6. Tož já normálně, normálně. Byli jsme tady ve špitále jsme ležali, Eva měla zápal plic, já jsem také chytal jakúsi bronchitidu. Tož mňa šoupli do špitálu. Eva byla ve Zlíně, pak jsme měli svrab, to chytne hned'. Kartičku zdravotní pojišťovny máme, u tej všeobecnej. Novotná je náš lékař. Mě kdysi róchnul vřed žaludkový, to jsem sral i krev, měl jsem jít do špitálu, ale já jsem to odmít. Já jsem podpísal revers. Já ju nemožu nechat samu. Ona aj zapomíná, její mama to měla také. My jsme bývali v Jablůnce a ona místo na Mezřič tak šla na karlovický vlak, já ji říkám, co blázníš, to bys jela do Karlovic.
7. Sběr ehm, není vozík. Jinak dávky.
8. Co já vím, já nevím, no já si nic z ničeho nic nedělám, to je nejlepší. Zklamání ani né, jen ten Novák mňa napálil, jak nás vyšoupli, ale on měl problémy s každým tam. Jura, nemože na nohy a kdýsi ho tam venku zrubal, sa bili, tož mu tam vychlópál.
9. Já nevím, co vím. To tak vyhrát peníze, to by musel člověk hrát sportku nebo něco, já nehraju nic. Co my jsme hrávali v práci, já nanejvýš 120 Kč.
10. Tož já nevím, Olin ide, tož běž vyptať (Evo) cigáro ...

Rozhovor č. 7

1. Kryštof, 56 let. Jedenapadesátý ročník.
2. Většinou spávám venku, když je teplo venku, někdy mňa vezme kamarád do sklepa. Když je nejhůř, jdu za kamarádama. To je pud sebezáchovy. Přes den jsem většinu buď to tu nebo v terénu. Tady ve Vsetíně, tady jsem sa narodil, žiju už tady od malička.
3. Na to je jednoduchá odpověď. Mňa vyhodili z práce, já jsem dělal 30 roků v jednom podniku, vyhodili mňa z práce, tím pádem jsem neměl na zaplacení bytu, tak mňa vyhodili aj z bytu. Já jsem dělal u vodárenské. Pak jsem dělal chvílu ve sklárnách a od té doby nic. Pěstujou kapitalismus. Komunisté mi před tím dávali zabrat' a dnes pěstují kapitalismus.
4. Tož tak, to vám vždycky někdo dá. My jsme tak hadrářský národ, na žrádlo si lidé začínajú šetřit, ale oblečení to najdete u kontejnerů, čisté, voní a jaké značkové, aj spacák sa najde. S praním to je horší, když zašpiním, zahodím.
5. Co jím? Bažanta na víně, chodím k Číňanom, tam si dám kung-pao. Lepší jak prezident. Ne. Sem tam tady chodím k babině, něco od oběda něco ostane, k babce. Já už maminku nemám, tož tři, čtyři roky co mě umřela, na Sychrově tak jsem chodil k ní. Já su jedináček, já nemám nikoho, mě všici vymřeli jak za války, jen já jsem zůstal. Pitnú vodu, tož já.
6. Někdy dobře, někdy blbě. Teď jakž tak ještě, bylo hůř. Je to dva roky, co jsem byl ve špitále. Neléčil jsem sa, jenom chvílu jsem tam byl. Nemám kartičku, občanku, jsem je ztratil, nemám nic. Z dokladů já nic nechcu, žádné papíry. Dneska lidí nosijá tolik papírů.
7. Neberu nic. Když dohodí brigádu, tož idu. Nesbírám nic, žádný šrot, tady není nic na Vsetíně, co by sa dalo sbírat'. To je už je tak vybrané, rozkradené, že není ani krást co.
8. Největší problém byt.
9. Mám přání, abych vyhrál aspoň půl milionu. To byste sa divila. Já bych si už poradil. Když jsem sekal takú dobu bídu, teď si to vynahradím. Užíval bych si. Říkám, skoro 70 roků. Našel bych si jakúsi ciměrku, kdejakú střechu nad hlavú.
10. Nic.

Obrazová dokumentace

Fotografie byly pořízeny od května 2009 do února 2010 při terénním průzkumu ve Vsetíně.

Obrázek č. 1 Místo nocování pod rampou.

Obrázek č. 2 Místo nocování pod mostem.

Obrázek č. 3 Místo nocování pod mostem.

Obrázek č. 4 Bydlení v nelegálně obsazeném domě.

